

GD-stab

Regeringsuppdrag om rättsliga biträden

Uppdragsredovisning

Innehåll

Sammanfattning	3
1 Bakgrund till uppdraget	4
2 Mål för uppdraget.....	4
3 Avgränsningar.....	4
4 Anslagets utveckling.....	4
4.1 Beskrivning av anslaget.....	4
4.2 Anslagets utveckling 2016 - 2020	5
4.3 Anslagets utveckling 2021	7
4.4 Slutsatser och konsekvenser för fortsatta analysen	7
5 Möjliga förklaringar och konsekvensbeskrivningar.....	7
5.1 Reformerna och regeländringar	7
5.2 Timkostnadsnormen.....	7
5.3 Utgift per förordnande.....	8
5.4 Fler mål har gett fler förordnanden	10
5.5 Några urval av totala antalet mål	11
5.6 Tidsspillan.....	15
5.7 Effektivitetskrav	16
5.8 Beslutsprocessen för ersättning	17
5.9 Oegentligheter	18
6 Förslag på åtgärder	19
6.1 Åtgärder som kräver lag- eller förordningsändringar	20
6.1.1 Översyn av regelverket.....	20
6.1.2 Utbyggd brottmålstaxa	20
6.1.3 Bättre underlag vid förordnandebeslut och översyn av processen	21
6.1.4 Krav på mer detaljerade och digitala kostnadsräkningar	22
6.1.5 Delad kostnadsräkning	23
6.1.6 Särskilja ersättningsbeslut från domen	23
6.1.7 Bättre underlag vid beslut om återbetalningsskyldighet	24
6.1.8 Översyn av regleringen av ersättning för tidsspillan	24
6.1.9 Differentierad ersättning för advokat och biträdande jurist	25
6.2 Åtgärder som ryms inom Domstolsverkets bemyndigande.....	25
6.2.1 Taxa för förordnandemål	25
6.2.2 Möjlighet till uppföljning av hur taxa används.....	26
6.2.3 Digital kostnadsräkning.....	26
6.2.4 Värderingsverktyg för bedömning av biträdets anspråk.....	26
6.2.5 Bättre kommunikation kring anslagets utveckling.....	27
6.2.6 Kompetensutveckling samt erfarenhetsutbyte	27
Bilaga 1 Kompletterande texter till avsnitt i dokumentet	29
Bilaga 2 Kompletterande tabeller till avsnitt i dokumentet	37

Sammanfattning

Domstolsverket har haft i uppdrag att analysera varför utgifterna för anslaget 1:12 ”Rättsliga biträden m.m.” ökat under flera år samt föreslå åtgärder för att skapa en bättre kostnadskontroll. Under perioden 2016 – 2020 har utgifterna ökat med 660 miljoner kronor (+24 %).

Ökningen kan framför allt härledas till tingsrätterna som ökat med 570 miljoner kronor (+26 %) samt i viss mån förvaltningsrätterna och kammarrätterna som ökat med 63 miljoner kronor (+33 %) respektive 22 miljoner kronor (+50 %). Övriga domstolsslag har inte haft någon större ökning.

Av de rättsliga biträdena är det offentlig försvarare, målsägandebiträde och offentligt biträde som står för de största utgifterna. Det är även dessa roller som haft den största både beloppsmässiga och procentuella utgiftsökningen under perioden. Utgifterna för offentlig försvarare har ökat med 408 miljoner kronor (+28 %), målsägandebiträde med 128 miljoner kronor (+38 %) och offentligt biträde med 91 miljoner kronor (+44 %).

Vid analys av anslaget utifrån olika måltypen framkommer att vid tingsrätt är det ”Brott mot person” som stått för den beloppsmässigt största ökningen med 350 miljoner kronor (+47 %). Vid förvaltningsrätterna är det utgifterna för ”LVU-mål” som ökat mest med 53 miljoner kronor (+48 %).

Den genomförda analysen pekar på främst följande faktorer som förklaring till anslagets utgiftsökning:

- Den årliga uppräkningsnormen (160 mnkr). *(Se avsnitt 5.2)*
- Den genomsnittliga ersättningen för olika förordnanden som ökat något mer än den årliga uppräkningsnormen (50 mnkr). *(Se avsnitt 5.3)*
- Antal mål har ökat vilket gett fler förordnanden (400 mnkr). *(Se avsnitt 5.4)*
- Förordnandemålen¹ sticker ut genom att antalet förordnandemål har ökat kraftigt samtidigt som den genomsnittliga ersättningen för dessa mål ökat (150 mnkr). *(Se avsnitt 5.5.2)*
- Anslaget för rättsliga biträden är ett sakanslag som har en inbyggd effektivitetsproblematik som gör det svårt att styra utgifternas utveckling. *(Se avsnitt 5.7)*

Analysen visar att flera av de faktorer som i olika sammanhang brukar nämnas som skäl till anslagets utgiftsökning, inte haft någon större påverkan.

- Genomförda reformer och regeländringar under perioden kan inte förklara utgiftsökningen. *(Se avsnitt 5.1)*
- Stora och omfattande mål påverkar naturligtvis utgifterna, men över tid har dessa mål inte ökat i omfattning. *(Se avsnitt 5.5.4)*

För att skapa en bättre kostnadskontroll behövs en översyn av regelverket utifrån att delar av det är ålderdomligt och inte anpassat till dagens tekniska möjligheter eller hur arbetet förändrats över tid. I väntan på en översyn bör lämpliga delreformer genomföras inom vissa områden som specificerade arbetsredogörelser, modernisering och anpassning av taxor, uppdelade kostnadsräkningar samt kraven på digitala kostnadsräkningar. Förutom åtgärder som kräver lag- eller förordningsändringar behöver Domstolsverket vidta åtgärder för att digitalisera inlämnandet av kostnadsräkningar, utreda om värderingsverktyg kan underlätta skälighetsbedömningen av kostnadsanspråk, förbättra kommunikationen kring anslagets utveckling samt öka möjligheterna till kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte inom området.

¹ Brottmål där offentlig försvarare eller målsägandebiträde har förordnats men där förundersökningen läggs ned utan att åtal väcks.

1 Bakgrund till uppdraget

Domstolsverket har i regleringsbrevet för 2021 fått i uppdrag att redovisa en analys av anslaget 1:12 Rättsliga biträden m.m. Bakgrunden till uppdraget är att utgifterna för rättsliga biträden ökat under flera år. (I regleringsbrevet för 2022 bytte anslaget beteckning till 1:11.)

Uppdraget delredovisades till regeringen (Justitiedepartementet) den 1 oktober 2021 och ska slutredovisas senast den 1 mars 2022. Uppdraget har genomförts av Domstolsverket tillsammans med representanter från domstolarna.

2 Mål för uppdraget

Målen för uppdraget är följande:

- Domstolsverket ska redovisa en analys över ersättningarna under 2021 i jämförelse med 2016 och framåt.
- Domstolsverket ska identifiera och konsekvensbeskriva särskilt kostnadsdrivande utbetalningar och åtgärder.
- Domstolsverket ska lämna förslag på åtgärder i syfte att skapa bättre kostnadskontroll i förhållande till anslaget.

I delredovisningen som lämnades den 1 oktober 2021 valde Domstolsverket att fokusera på de två första punkterna i uppdraget, det vill säga kostnadsanalysen och identifiering och konsekvensbeskrivning av det som är särskilt kostnadsdrivande.

Slutredovisningen som redovisas den 1 mars 2022 omfattar även förslag på åtgärder i syfte att skapa bättre kostnadskontroll.

3 Avgränsningar

Eftersom uppgifter för 2021 blev tillgängliga först strax innan uppdraget ska redovisas är fokus på perioden 2016 - 2020. Utvecklingen för 2021 har bara översiktligt kunnat kommenteras (se avsnitt 4.3), även om uppdraget är formulerat som *”analys över ersättningarna under 2021 i jämförelse med utvecklingen 2016 och framåt”*.

Anslaget för rättsliga biträden (1:12) ska inte sammanblandas med anslaget för rättsliga biträden vid domstolsprövning i utlänningsmål (1:4). Anslaget 1:4 belastas också av rättsliga biträden, men endast då prövningen rör migrationsmål. Villkoren för belastning av respektive anslag ser också olika ut. Vid prövning i migrationsmål belastar även nämndemännen det rättsliga anslaget, vilket skiljer sig från anslag 1:12. Denna rapport kommer vidare att, i linje med uppdraget, fokusera på anslag 1:12 och inte anslag 1:4. Därför är migrationsmål exkluderade i uppdragets analyser.

4 Anslagets utveckling

4.1 Beskrivning av anslaget

Anslaget rättsliga biträden (1:12) är ett sakanslag som efter beslut från Domstolsverket får belastas med utgifter för tjänster av rättsliga biträden med mera som förordnas av domstol, exempelvis offentliga försvarare, målsägandebiträden, offentliga biträden och tolkar. Den absoluta merparten av utgifterna klassificeras som transfereringar.

Med transfereringar avses bidrag till den enskilde eller liknande utan krav på någon motprestation. Den rättighet som den enskilde har till en offentlig försvarare eller

målsägandebitråde eller liknande utan att behöva bekosta denna tjänst själv är enligt definitionen en transferering.

Transfereringar utgör en stor del av statens totala utgifter och ses som en viktig beståndsdel i välfärdssamhället. På senare tid har dessa fått massmedial uppmärksamhet då det uppmärksammats felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen.

Det går inte att utkräva något enskilt utpekat ansvar för dessa utgifter eftersom de huvudsakligen består av en stor mängd transfereringar och där besluten om ersättning fastställs i dom. Anslaget är ett så kallat BNB-anslag (Bestämt Nominellt Belopp) och eftersom det under ett flertal år har varit en stor avvikelse mellan budgeterad nivå och utfall, har riksdagen som en konsekvens av de ökade utgifterna fått skjuta till medel. Tilldelade medel för 2023 är exempelvis ca 2,4 miljarder kronor och utfallet prognostiseras till ca 4,1 miljarder kronor.

4.2 Anslagets utveckling 2016 - 2020

Som framkommit tidigare har utgifterna för anslaget rättsliga biträden ökat under flera år. För att få en bild av utgiftsutvecklingen kan det vara intressant att jämföra anslaget för rättsliga biträden med andra anslag som också är involverade i rättskipningsprocessen.

Nedan redovisas utgifterna för anslaget rättsliga biträden (1:12) i jämförelse med anslaget för Sveriges Domstolar (1:5), det vill säga det anslag där utgifterna för att bedriva domstolarnas verksamhet redovisas. Motsvarande uppgifter har också hämtats in från Åklagarmyndighetens anslag (1:3).

Anslag	År					Ökning	
	2016	2017	2018	2019	2020	tkr	procent
1:12 ap.1 Rättsliga biträden	2 747 468	2 648 394	2 849 447	3 063 396	3 406 977	659 509	24,0%
1:5 ap.1 Sveriges Domstolar	5 393 463	5 507 542	5 764 526	5 886 829	6 137 573	744 110	13,8%
1:3 ap.1 Åklagarmyndigheten	1 438 156	1 504 577	1 506 066	1 602 250	1 694 063	255 907	17,8%

Tabell 4.2a: Utvecklingen för några olika anslag (tkr)

Sammanställningen visar att utgifterna för anslaget rättsliga biträden procentuellt har ökat betydligt mer än anslagen för Sveriges Domstolar och Åklagarmyndigheten.

4.2.1 Utfall per domstolsslag

För att få en något mer detaljerad bild av anslagsutvecklingen kan utfallet brytas ned och redovisas per domstolsslag.

År	Utgift per domstolsslag (tkr)					Utveckling 2016-2020	
	2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Totalvärdet	2 747 468	2 648 394	2 849 447	3 063 396	3 406 977	659 510	24%
Tingsrätt	2 208 054	2 095 667	2 248 119	2 448 848	2 778 294	570 240	26%
Hovrätt	268 252	263 204	274 777	256 336	265 477	-2 775	-1%
Förvaltningsrätt	187 572	199 482	219 196	240 186	250 222	62 650	33%
Kammarrätt	43 796	51 500	60 731	66 314	65 798	22 002	50%
Rättshjälpsmyndigheten	20 528	21 216	28 043	30 506	25 576	5 048	25%
Högsta domstolen	9 756	9 146	8 640	10 838	10 885	1 130	12%
Övriga	9 511	8 179	9 941	10 367	10 725	1 214	13%

Tabell 4.2.1a: Anslagets utveckling för olika domstolsslag (tkr)

Det kan konstateras att tingsrätterna har den beloppsmässigt största utgiftsökningen, men även förvaltningsrätterna och kammarrätterna har en stor procentuell ökning. Vid hovrätt har anslagets utgifter minskat något.

4.2.2 Utfall för olika rättsliga biträden

Ett annat sätt att spegla anslagsutvecklingen är att följa utfallet för olika sorters rättsliga biträden. Av tabellen nedan framgår att offentlig försvarare och målsägandebitråde står för de beloppsmässigt största ökningarna. Andelsmässigt är det dock offentliga biträden som har ökat i snabbast takt under perioden.

År	Utgift per roll (tkr)					Utveckling 2016-2020	
	2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Totalvärdet	2 747 468	2 648 394	2 849 447	3 063 396	3 406 977	659 510	24%
Offentlig försvarare	1 439 741	1 414 146	1 477 555	1 619 688	1 847 406	407 666	28%
Målsägandebitråde	333 988	322 245	368 092	413 042	462 260	128 272	38%
Rättshjälpsbiträde	262 249	249 938	248 322	272 196	281 147	18 898	7%
Offentligt biträde	205 707	222 442	257 311	283 997	296 524	90 817	44%
Konkursförvaltare	174 859	124 004	169 243	142 083	185 898	11 039	6%
Tolk och översättare	136 136	143 757	152 571	148 782	151 977	15 842	12%
Övriga förordnanden	102 687	109 006	114 414	119 012	125 379	22 692	22%
Övriga aktörer	92 102	62 857	61 937	64 597	56 386	-35 716	-39%

Tabell 4.2.2a: Anslagets utveckling för olika slags rättsliga biträden (tkr)

4.2.3 Utgiftsutveckling utifrån olika typer av mål

Merparten av anslagets utgifter kommer från olika typer av brottmål. För offentliga biträden kommer utgifterna huvudsakligen från LVM², LVU³ och psykiatrimål.

Tabellen nedan visar tingsrätternas utgifter för offentlig försvarare och målsägandebiträden utifrån de tre största målgrupperna för brottmål. Brott mot person är den typ av mål som står för de klart största utgifterna, följt av övriga brottmål och förmögenhetsbrott. Det är även i mål rörande brott mot person som utgifterna ökar i snabbast takt.

Roll	Målgrupp	Utgift (tkr)					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Offentlig försvarare	Brott mot person	452 148	451 778	530 869	592 931	661 803	209 655	46%
	Övriga brottmål	410 596	402 599	381 592	436 331	512 705	102 109	25%
	Förmögenhetsbrott	285 575	254 402	260 860	292 576	333 497	47 922	17%
Målsägandebitråde	Brott mot person	227 350	227 963	262 398	313 484	356 226	128 876	57%
	Övriga brottmål	32 451	25 202	34 296	31 493	38 551	6 100	19%
	Förmögenhetsbrott	21 879	20 892	26 585	32 657	39 360	17 481	80%

Tabell 4.2.3a: Utgifter tingsrätt, per roll och målgrupp (tre största) (tkr)

Vid hovrätt har anslagets totala utgifter minskat, men sett till utgifter för de enskilda rollerna syns en ökning för offentliga försvarare med 12 procent. Utgiftsökningen för offentliga försvarare återfinns i såväl brottmål som övriga mål. Utgifterna för målsägandebiträden har dock näst intill halverats från 2016 till 2020.

Vid de allmänna förvaltningsdomstolarna är det offentliga biträden i LVU-mål som ligger bakom den största andelen av utgifterna, följt av psykiatrimål och sedan LVM-mål. Tabellen nedan visar att i förvaltningsrätterna står LVU-målen även för den största utgiftsökningen under perioden med 48 procent.

Roll	Målkategori	Utgift (tkr)					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Offentligt biträde	LVM	11 191	11 281	11 125	11 271	11 060	-130	-1%
	LVU	109 934	117 896	134 414	151 852	163 133	53 199	48%
	Psyk. mål	31 758	32 495	34 646	36 771	37 651	5 893	19%

Tabell 4.2.3b: Utgifter förvaltningsrätt, per roll och målkategori (tre största) (tkr)

Även i kammarrätterna är den procentuella utgiftsökningen till offentliga biträden i LVU-målen i samma storleksordning (48 procent).

² LVM: Lag om vård av missbrukare

³ LVU: Lag om vård av unga

4.3 Anslagets utveckling 2021

Utfallet för rättsliga biträden för 2021 uppgick till 3 669 miljoner kronor. I Domstolsverkets prognos den 5 februari 2021 prognostiserades utfallet till 3 660 miljoner kronor, vilket innebär att anslaget utvecklades i linje med Domstolsverkets förväntan. Bedömningen är att utfallet för 2021 stödjer tidigare slutsatser kring vilka faktorer som är särskilt kostnadsdrivande och att det inte finns skäl att revidera tidigare ställningstaganden i denna rapport.

4.4 Slutsatser och konsekvenser för fortsatta analysen

Det är utgifter för offentlig försvarare, målsägandebiträde och offentligt biträde som står för den största delen av anslaget. Det är även dessa aktörer som står för den största utgiftsökningen under 2016 - 2020. Den fortsatta analysen avgränsas därför till dessa roller. Av samma anledning begränsas den fortsatta analysen till brottmål vid allmän domstol och LVU-, LVM- och psykiatrimål vid allmän förvaltningsdomstol.

5 Möjliga förklaringar och konsekvensbeskrivningar

Det är flera samverkande faktorer som i olika utsträckning bidragit till utvecklingen av utgifterna för rättsliga biträden. De förklaringar som ofta brukar anföras som skäl till utgiftsökningen under perioden 2016 - 2020 är analyserade nedan. Varje förklaring återges i ett eget avsnitt som inleds med en sammanfattande bedömning av samband och påverkan.

5.1 Reformers och regeländringar

Slutsats:

De ökade utgifterna för rättsliga biträden kan inte förklaras av de rättsliga reformer som genomförts under perioden 2016–2020.

Reformer och regeländringar har inventerats och analyserats för att bedöma eventuell påverkan på anslaget för rättsliga biträden. Följande områden har studerats.

- EU-rättsliga direktiv
- Författningsändringar med syfte att minska kostnaderna
- Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna
- Straffskärpningar
- Domstolsverkets föreskrifter om taxa

Det kan konstateras att vissa författningsändringar som har genomförts i syfte att stärka den enskildes rätt och rättssäkerheten i stort, har haft viss betydelse för utgiftsökningen för rättsliga biträden. Samtidigt har det också genomförts regeländringar i syfte att begränsa utgifterna – exempelvis ändringar i lagen (1988:609) om målsägandebiträde – som har medfört en tydlig sådan effekt.

De förändringar som gjorts och vilka slutsatser som kan dras gällande dess effekt på anslaget för rättsliga biträden finns närmare beskrivet i bilaga 1, avsnitt 5.1.

5.2 Timkostnadsnormen

Slutsats:

Timkostnadsnormens uppräknings under perioden har påverkat anslaget med ca 170 miljoner kronor.

Ersättningen till rättsliga biträden bestäms i huvudsak genom tillämpning av en timkostnadsnorm som regeringen fastställer. Domstolsverket ska varje år ge in ett

underlag till regeringen för beräkning av nästkommande års timkostnadsnorm. För åren 2000 - 2017 användes en modell för beräkning av timkostnadsnormen som innehöll parametrar som lönekostnader, lokalkostnader, inkomna mål och konsumentprisindex.

Inför 2018 års timkostnadsnorm beslutade regeringen att uppräkningsindex i stället skulle grundas på ett index för tjänster inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik som publiceras av Statistiska centralbyrån. Underlaget för nästkommande års timkostnadsnorm ska grundas på utvecklingen mellan de två senaste helårsutfallen för detta index. Den nya beräkningsmodellen är mindre tidskrävande och mer transparent.

Vid användandet av det gamla beräkningssättet skulle timkostnadsnormen under åren 2018 - 2020 blivit mellan två och fyra kronor högre än vad det faktiskt blev med användande av det nya beräkningssättet. Under 2020 ökade utgifterna i anslaget rättsliga biträden med 344 miljoner kronor, från 3 063 miljoner kronor till 3 407 miljoner kronor. Om inte sättet att räkna upp timkostnadsnormen förändrats – allt annat oförändrat – skulle utgifterna ökat med ytterligare 10 miljoner kronor.

Timkostnadsnormens utveckling 2016-2020			
År	Belopp (kr/tim)	Ökning (kr)	Ökning %
2016	1 323	21	1,61 %
2017	1 342	19	1,44 %
2018	1 359	17	1,27 %
2019	1 380	21	1,55 %
2020	1 404	24	1,74 %

Tabell 5.2a: Den ackumulerade förändringen 2016–2020 är 6,1 procent.

Det går att översiktligt beräkna hur en höjning av timkostnadsnormen påverkar det totala anslagsutfallet. Om timkostnadsnormen höjs med en krona och det läggs på de totala kostnaderna för anslaget (2 887 miljoner kronor, år 2020) innebär det en utgiftsökning med ca 2,0 miljoner kronor. Den totala utgiftsökningen för 2020 som följd av den uppräknade timkostnadsnormen kan därför beräknas till ca 48 miljoner kronor.

Timkostnadsnormen har under åren 2016 - 2020 höjts med sammanlagt 81 kronor från 1 323 kronor till 1 404 kronor. Uppräkningen av timkostnadsnormen har därför påverkat anslaget för rättsliga biträden med ca 162 miljoner kronor.

5.3 Utgift per förordnande

Slutsats:

Den genomsnittliga utgiften för offentlig försvarare i tingsrätt har ökat i något snabbare takt än timkostnadsnormen. För offentligt biträde i förvaltningsrätt är ökningen större. För målsägandebiträde är utvecklingen den motsatta.

En förutsättning för att utgifterna ska uppstå under anslaget är att domstolen förordnat ett rättsligt biträde i ett mål. Det kan därför vara av intresse att följa hur den genomsnittliga utgiften för ett förordnande utvecklats för olika slags rättsliga biträden vid de olika domstolsslagen.

Roll	Utgift per förordnande (kr)						Utveckling 2016-2020	
	År	2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
	Domstolsslag							
Offentlig försvarare	Totalvärdet	21 159	20 344	20 451	21 297	22 722	1 563	7%
	Hovrätt	16 921	16 985	17 203	15 267	15 823	-1 098	-6%
	Högsta domstolen	4 406	4 109	3 785	4 209	3 899	-507	-12%
	Tingsrätt	22 608	21 559	21 690	23 198	24 875	2 267	10%
Målsägandebitråde	Totalvärdet	17 028	15 824	16 491	16 739	16 910	-118	-1%
	Hovrätt	19 662	17 465	16 283	15 196	13 754	-5 908	-30%
	Högsta domstolen	7 423	6 575	5 504	4 913	5 789	-1 634	-22%
	Tingsrätt	16 651	15 600	16 545	16 922	17 163	513	3%
Offentligt biträde	Totalvärdet	7 398	7 595	8 022	8 318	8 185	787	11%
	Förvaltningsrätt	7 170	7 309	7 779	8 141	8 315	1 144	16%
	Hovrätt	16 467	17 817	18 249	18 810	12 328	-4 140	-25%
	Högsta domstolen	3 397	3 776	2 436	4 361	2 034	-1 363	-40%
	Högsta förvaltningsdomstol	2 080	1 953	1 967	1 985	2 035	-45	-2%
	Kammarrätt	8 577	9 198	9 469	9 444	8 660	83	1%
	Tingsrätt	10 392	9 393	11 106	10 852	9 548	-843	-8%

Jämförelse ökning timkostnadsnorm +6,1%

Tabell 5.3a: Utgift per förordnande, roll och domstolsslag (kr)

Utgift per förordnande har ökat procentuellt mest för offentliga biträden med 11 procent. Den största ökningen är i mål vid förvaltningsrätterna. Utgiften för offentlig försvarare har ökat med 7 procent. Utgifterna har ökat vid tingsrätterna medan den minskat vid de högre instanserna. För målsägandebiträden har snittutgiften minskat med 1 procent.

Tabellen nedan visar den genomsnittliga utgiften för ett förordnande och för olika sorters mål i tingsrätt.

Roll			Utgift per förordnande (kr)					Utveckling 2016-2020	
	År	Målgrupp	2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
	Totalvärdet		21 192	20 133	20 392	21 517	22 713	1 521	7%
Offentlig försvarare	Totalvärdet		22 608	21 559	21 690	23 198	24 875	2 267	10%
	Brott mot person		21 700	21 231	23 777	24 555	25 107	3 407	16%
	Bötesmål		4 913	6 019	5 497	5 743	5 304	390	8%
	Ekonomisk brottslighet		42 867	58 551	43 306	42 885	55 079	12 212	28%
	Förmögenhetsbrott (kap 8-10, 12 BRB)		25 049	21 575	22 186	24 275	26 125	1 076	4%
	Undanröjande		5 239	4 513	2 926	2 645	1 404	-3 835	-73%
	Övriga Brottmål		20 282	18 936	17 219	19 332	21 338	1 056	5%
Målsägandebitråde	Totalvärdet		16 651	15 600	16 545	16 922	17 163	513	3%
	Brott mot person		15 907	15 299	15 764	16 281	16 236	329	2%
	Ekonomisk brottslighet		36 051	80 159	40 057	43 929	78 551	42 500	118%
	Förmögenhetsbrott (kap 8-10, 12 BRB)		19 440	19 451	20 897	21 876	21 683	2 243	12%
	Övriga Brottmål		21 688	15 644	21 220	20 050	24 298	2 610	12%

Jämförelse ökning timkostnadsnorm +6,1%

Tabell 5.3b: Utgift per förordnande, roll och målgrupp (kr)

De tre målgrupper som står för den största volymandelen av utgifterna vid tingsrätter är brott mot person, övriga brottmål samt förmögenhetsbrott. De har alla ökat under perioden i utgift per förordnande till både offentliga försvarare och målsägandebiträden.

Under perioden har timkostnadsnormen ökat med 6,1 procent. Samtidigt har den genomsnittliga ersättningen till en offentlig försvarare ökat med 10 procent. Den genomsnittliga ersättningen har alltså ökat i snabbare takt än timkostnadsnormen. För målsägandebitråde uppgår motsvarande siffra till 3 procent, vilket alltså understiger timkostnadsnormens utveckling.

Sett till den genomsnittliga utgiften per förordnande så har den för offentliga försvarare ökat mest, av de största målgrupperna, för brott mot person (16 procent från år 2016). För målsägandebiträden har snittkostnaden istället ökat mest för övriga brottmål och förmögenhetsbrott.

Samtidigt som den genomsnittliga ersättningen för såväl offentlig försvarare som målsägandebiträde ökat kan konstateras att andelen av biträdens uppdrag som når hela vägen till stämning minskar, se bilaga 2 tabell 5.3c. Av uppdragen som tilldelas offentliga försvarare leder 70 procent till stämning. För målsägandebiträden är motsvarande siffra knappt 50 procent. Att en allt större andel av uppdragen inte når till åtal borde vara ett argument för att den genomsnittliga ersättningen till biträden minskar.

Vidare innebär utvecklingen också större svårigheter att bedöma skäligheten i biträdets anspråk eftersom en allt större andel av biträdenas arbete sker utanför rättssalen. Mer om detta återfinns i avsnittet kring förordnandemål.

Utgiften per förordnat offentligt biträde har endast ökat marginellt (+1 procent) vid kammarrätterna, och har minskat vid högsta förvaltningsdomstolen (-2 procent). Dock syns en ökning på 16 procent vid förvaltningsrätterna.

Vid förvaltningsrätterna står LVU-målen för den största andelen av utgifterna till offentliga biträden (77 procent av utgifterna år 2020). Tabellen nedan visar utgift per förordnande vid förvaltningsrätter till offentliga biträden, per målkategori.

Roll	Målkategori	Utgift per förordnande (kr)					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Offentligt biträde	Totalvärdet	7170	7309	7779	8141	8315	1144	16%
	LVM	8228	8139	8617	8938	8977	749	9%
	LVU	13056	12848	13688	14208	14527	1470	11%
	Mängdmål	2760	2612	3256	2080	2695	-64	-2%
	Psyk. mål	2765	2824	2887	2929	2909	144	5%
	Övriga mål	2598	2604	3298	3187	3385	787	30%

Tabell 5.3d: Utgift per förordnande, roll och målkategori (kr)

LVU-mål har den högsta snittersättningen och har ökat med 11 procent från 2016. Kategorin övriga mål har ökat mest med 30 procent men har däremot en relativt låg utgift per förordnande. Som jämförelse har målinflödet till förvaltningsrätterna (exklusive migrationsmål) ökat med 17 procent under perioden. Psykiatrimålen har ökat med 5 procent, medan LVU-målen har ökat med 20 procent och antalet inkomna LVM-mål har minskat med 11 procent.

5.4 Fler mål har gett fler förordnanden

Slutsats:

Ett ökat målinflöde har inneburit att fler rättsliga biträden har förordnats och därmed en ökad belastning på anslaget. Målgruppen brott mot person har ökat markant i antal och har en stor påverkan på utgifterna. Även antalet inkomna LVU-mål vid förvaltningsrätterna har ökat markant. Det ökade målinflödet av brott- och LVU-mål har påverkat anslaget med ca 400 miljoner kronor.

Antalet avgjorda brottmål har ökat vid tingsrätt (40 procent), hovrätt (13 procent) och Högsta domstolen (20 procent) mellan åren 2016 och 2020, se bilaga 2 tabell 5.4a. Den genomsnittliga ökningen per år vid tingsrätt är 8,8 procent. Den kraftiga ökningen mellan åren påverkas av att år 2016 var ett år med relativt lågt målinflöde. Inkomna brottmål i tingsrätt var åren 2014 - 2016 på de lägsta nivåerna sedan 2008.

Vid förvaltningsrätterna har avgjorda mål ökat med 22 procent gällande LVU-mål och 5 procent gällande psykiatrimål, medan avgjorda LVM-mål har minskat med 10 procent. I kammarrätt har dessa mål sammantaget ökat med 38 procent och i Högsta förvaltningsdomstolen har ökningen uppgått till 79 procent.

Det ökade målinflödet har inneburit att fler rättsliga biträden förordnas. Detta sker trots att en del av målökningen består av mål där biträden sällan förekommer, exempelvis enklare brottmål eller mål som hanteras genom snabbare lagföring. Av statistiken går det exempelvis att utläsa att i de mål som avgjordes under 2020 var det 20 procent fler förordnade offentliga försvarare jämfört med 2016, se bilaga 2 tabell 5.4b.

Tabellen nedan visar antalet förordnanden i avgjorda mål för offentliga försvarare och målsägandebiträden i tingsrätt och offentliga biträden i LVM-, LVU- och psykiatrimål i förvaltningsrätt. För målsägandebiträden står brott mot person för den antalsmässigt största ökningen och den absoluta merparten av alla förordnanden. Offentliga försvarare förordnas oftast i mål rörande brott mot person eller övriga brottmål. Antalsmässigt står brott mot person för den största ökningen. Det är vanligare att förordna biträden i grövre brottmål än i de mål som är av enklare karaktär och som allt oftare hanteras inom snabbare lagföring. Gällande offentligt biträde är ökningen av antalet förordnanden främst kopplad till en ökning av antalet LVU-mål.

Roll	År Målkategori eller Målgrupp	Antal förordnanden i avgjorda mål					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Antal	Procent
Offentlig försvarare	Totalvärden	54 426	56 008	57 883	60 804	64 923	10 497	19%
	Brott mot person	20870	21402	22357	24061	26275	5405	26%
	Övriga Brottmål	20112	20910	21620	22413	23662	3550	18%
	Förmögenhetsbrott (kap 8-10, 12 BRB)	11416	11896	11827	11964	12689	1273	11%
	Ekonomisk brottslighet	1910	1706	1963	2219	2110	200	10%
	Bötesmål	97	70	78	109	138	41	42%
	Brottmål i patent- och marknadsdomstolarna	11	11	25	15	38	27	245%
	Beredskapsmål (annan domstol)	8	12	11	22	10	2	25%
	Undanröjande	2	1	2	1	1	-1	-50%
	Målsägandebitråde	Totalvärden	16 934	17 599	19 497	22 221	25 273	8 339
Brott mot person	14 305	14 940	16 639	19 148	21 867	7 562	53%	
Förmögenhetsbrott (kap 8-10, 12 BRB)	1 130	1 081	1 274	1 488	1 806	676	60%	
Övriga Brottmål	1 490	1 570	1 570	1 563	1 581	91	6%	
Ekonomisk brottslighet	4	8	13	11	15	11	275%	
Beredskapsmål (annan domstol)	-	-	1	7	3	0	N/A	
Bötesmål	5	-	-	4	1	-4	-80%	
Offentligt biträde	Totalvärden	21 266	22 075	23 133	24 512	25 420	4 154	20%
	Psyk. Mål	11 486	11 511	12 006	12 557	12 946	1 460	13%
	LVU	8 420	9 178	9 835	10 694	11 242	2 822	34%
	LVM	1 360	1 386	1 292	1 261	1 232	-128	-9%

Tabell 5.4c: Antal förordnanden i avgjorda mål, per roll och målkategori

5.5 Några urval av totala antalet mål

Den generella ökning som kan påvisas av såväl antalet mål som antalet förordnanden, och den genomsnittliga utgiften för ett förordnande, har analyserats mer i detalj nedan för att hitta specifika förklaringar till de ökade utgifterna.

5.5.1 Mål med/utan häktad

Slutsats:

Häktade aktörer förekommer i en allt mindre andel av de uppdrag där offentliga försvarare och målsägandebiträden tjänstgör. Den genomsnittliga ersättningen till försvarare och målsägandebitråde har ökat i snabbare takt i mål utan häktade (frifotsmål) än i mål med häktade. Således kan inte mål med häktad anses vara särskilt utgiftsdrivande.

Den genomsnittliga utgiften per förordnande av offentliga försvarare och målsägandebiträden i brottmål presenteras i nedanstående tabell uppdelat på mål med eller utan häktad. I tabellen framkommer att utgiften för ett förordnande där häktad förekommer är väsentligt högre än utgiften i så kallade frifotsmål.

Utgiften per ersättning i mål med häktad i tingsrätt är nästintill det dubbla jämfört mot hovrätt, vilket kan förklaras av att processen ser olika ut mellan instanserna.

I tingsrätt ökar den genomsnittliga ersättningen i mål med häktad snabbare än timkostnadsnormen, men betydligt långsammare än i frifotsmålen. I hovrätt minskar

den genomsnittliga ersättningen per förordnanden oavsett om målet innehåller häktad eller inte.

Domstolsslag	Utgift per förordnande						Utveckling 2016-2020	
	År	2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
	Häktad							
Hovrätt	Utan häktad	14 791 kr	14 084 kr	16 231 kr	12 733 kr	12 455 kr	-2 336 kr	-16%
	Med häktad	35 407 kr	34 744 kr	30 557 kr	31 721 kr	33 515 kr	-1 892 kr	-5%
Tingsrätt	Utan häktad	11 938 kr	12 293 kr	12 020 kr	12 339 kr	13 373 kr	1 435 kr	12%
	Med häktad	57 841 kr	52 689 kr	55 419 kr	58 982 kr	63 053 kr	5 212 kr	9%

Tabell 5.5.1a: Utgift per förordnande per domstolsslag (kr)

Antalet förordnanden ökar i såväl frifotsmål som i mål med häktad. Ökningstakten för frifotsmålen är dock snabbare, vilket innebär att förordnanden i mål med häktad utgör en mindre andel än tidigare, se bilaga 2 tabell 5.5.1b.

5.5.2 Förordnandemål

Slutsats:

Antalet förordnandemål har ökat kraftigt och det föreligger även en viss ökning, utöver timkostnadsnormen, av den genomsnittliga ersättningen för dessa mål. Detta har påverkat anslaget med ca 150 miljoner kronor.

Många mål inleds med en begäran om förordnande av biträde. Brottmål i allmän domstol där offentlig försvarare eller målsägandebiträde har förordnats, men där förundersökningen läggs ned utan att åtal väcks kallas förordnandemål. Ett sådant mål avslutas hos domstolen med ett avskrivningsbeslut, vari även ersättning till det rättsliga biträdet beslutas.

Ett biträdes arbete i ett förordnandemål är normalt mindre än i andra mål eftersom arbetsinsatsen normalt begränsas till deltagande vid polisförhör och därtill hörande för- och efterarbete. Utgiften per förordnande i dessa mål är lägre än i mål där taxa tillämpas eller i de mål där stämningsansökan kommer in, se bilaga 2 tabell 5.5.2a. Dock har den genomsnittliga ersättningen i förordnandemål till såväl försvarare som målsägandebiträde ökat i snabbare takt än timkostnadsnormen.

Mätvärde	År	Förordnandemål					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Antal	Procent
Antal förordnanden	Totalvärden	22 307	24 928	27 881	32 219	38 224	15 917	71%
	Offentlig försvarare	14 620	16 166	17 750	20 011	23 350	8 730	60%
	Målsägandebiträde	7 376	8 455	9 762	11 741	14 257	6 881	93%
	Offentligt biträde	311	307	369	467	617	306	98%

Tabell 5.5.2b: Antal förordnandemål, per roll

Antalet brottmål som skrivs av har ökat och en allt mindre andel av målen leder till stämning. Exempelvis har antalet uppdrag till offentliga försvarare i mål som avgörs utan att stämningsansökan kommer in ökat med 60 procent, enligt tabell ovan. Som en följd av detta har utgifterna ökat med närmare 90 miljoner kronor, enligt tabell nedan. För målsägandebiträden är utvecklingen än mer påtaglig. Antalet förordnanden har nästintill fördubblats och utgifterna har ökat med ca 65 miljoner kronor.

Mätvärde	År	Förordnandemål					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Utgift (tkr)	Totalvärden	179 712	199 175	233 541	281 952	336 819	157 106	87%
	Offentlig försvarare	120 221	131 187	149 954	176 980	208 315	88 094	73%
	Målsägandebiträde	57 014	65 836	79 902	100 700	123 125	66 111	116%
	Offentligt biträde	2 478	2 152	3 685	4 271	5 379	2 901	117%

Tabell 5.5.2c: Utgifter i förordnandemål, per roll (tkr)

Att en allt större andel av samtliga förordnanden sker i mål som inte leder till åtal - och därmed påföljande huvudförhandling - borde innebära att den genomsnittliga ersättningen per förordnande minskar. Trots detta fortsätter den genomsnittliga ersättningen till offentlig försvarare att öka i snabbare takt än timkostnadsnormen. (Se avsnitt 5.3 Utgift per förordnande.)

5.5.3 Mål inom snabbare lagföring

Slutsats:

Mål inom ”snabbare lagföring” står för en mycket liten andel av brottmålsutgifterna i tingsrätt och har därför begränsad påverkan på anslaget. Utgiften per förordnande har minskat sedan försöksverksamheten inleddes.

Mål inom försöksverksamheten ”Snabbare lagföring” förekommer från år 2018 i brottmål vid vissa tingsrätter. Verksamheten har trappats upp successivt över åren då fler tingsrätter anslutit. Under år 2020 bestod verksamheten av åtta tingsrätter i Stockholmsregionen. Ett mål inom snabbare lagföring har generellt färre brottsmisstankar än ett övrigt mål och är av enklare karaktär, exempelvis ingripandebrott med en utpekad gärningsman.

Den genomsnittliga utgiften per förordnande är betydligt lägre för ett mål inom snabbare lagföring än övriga mål, ca 4 200 kronor jämfört med ca 22 800 kronor år 2020. Beloppet har minskat något från verksamhetens start år 2018. Utfallen är baserade på utbetalningar till offentliga försvarare och målsägandebiträden i brottmål i tingsrätt, se bilaga 2 tabell 5.5.3a

År 2018 avgjordes omkring 600 mål inom snabbare lagföring. 2020 avgjordes det ca 8 900 mål, varav 90 procent av dem var med stämningsansökan. Volymtillväxten för dessa mål är alltså betydande. År 2020 handlades totalt 8 procent av de totala brottmålen genom snabbare lagföring. Den kraftiga volymtillväxten till trots har målen i snabbare lagföring, i vart fall hittills, en mycket liten påverkan på anslagets utgifter. År 2020 uppgick de totala utgifterna för dessa mål till 2,8 miljoner kronor.

5.5.4 Stora mål

Slutsats:

Det finns ett samband mellan stora mål och utgiftsutvecklingen. Sambandet är dock svagt och har liten påverkan över tid. Antalet stora mål och utgifterna för dessa varierar kraftigt år från år och det kan starkt påverka utfallet på anslaget rättsliga biträden enstaka år. Däremot kan inte förekomsten av stora mål förklara de under perioden ökade utgifterna på anslaget.

Förekomsten av stora, omfattande mål är en faktor som påverkar utgifterna på anslaget rättsliga biträden. Stora mål kan definieras på olika sätt, exempelvis genom utgift per mål, antal huvudförhandlingstimmar, antal parter eller tilltalade. Antalet stora mål varierar dock kraftigt från år till år.

För perioden 2016 - 2020 kan utgifterna redovisas för respektive mål. Här har antagits att ett stort mål är ett mål som genererar utgifter om fem miljoner kronor eller mer under ett enskilt år. Uppgifterna visar ingen tydlig trend för om antalet stora mål ökat eller minskat under perioden, se bilaga 2 tabell 5.5.4a.

Stora mål kan även definieras av huvudförhandlingstiden. Underlaget inkluderar endast brottmål i tingsrätt och mål med huvudförhandlingstid om 100 timmar eller mer. Även beträffande huvudförhandlingstiden kan det konstateras att resultatet varierar över tid utan tydlig trend, såväl antalsmässigt som det summerade antalet huvudförhandlingstimmar, se bilaga 2 tabell 5.5.4b.

Bilden förändras inte om gränsen för ett stort mål i stället dras vid huvudförhandlingstid överstigande 50 timmar; antalet mål och utgifterna varierar över tid utan

tydlig trend. Även här omfattar underlaget endast brottmål i tingsrätt, se bilaga 2 tabell 5.5.4c.

5.5.5 Mål med ersättning enligt taxa

Slutsats:

Systemet med ersättning enligt taxa har inte bidragit till anslagets utgiftsökning. Mot bakgrund av erfarenheter från försöksverksamhet utan taxa görs bedömningen att systemet med taxa tvärtom kan bidra till en dämpad utgiftsutveckling, förutsatt att den också tillämpas.

Ersättningen till offentlig försvarare och målsägandebitråde ska i vissa fall bestämmas enligt taxa. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, meddelar föreskrifter om taxan och om beräkningen av ersättningen för tidsspillan. Det är Domstolsverket som bestämmer taxan med timkostnadsnormen som utgångspunkt. Domstolsverket fastställer också hur ersättning för tidsspillan ska beräknas. Taxan, som inte inkluderar mervärdeskatt, förnyas årligen.

En närmare beskrivning av taxorna och redogörelse för en tidigare genomförd försöksverksamhet utan tillämpning av taxa återfinns i bilaga 1, avsnitt 5.5.5.

Det är inte möjligt att se i hur många mål, där offentlig försvarare respektive målsägandebitråde förordnats, som taxan faktiskt tillämpats. Däremot är det möjligt att, utifrån huvudförhandlingstiden, beräkna i hur många mål som taxan i och för sig skulle kunna tillämpas. Om så faktiskt har skett går inte att analysera.

Förordnandemålen har ökat kraftigt under perioden 2016–2020. Dessa mål avslutas genom ett slutligt beslut om avskrivning och utan att huvudförhandling har skett. För att studera frågan hur vanligt det är att taxemål kan tillämpas är det därför lämpligt att exkludera förordnandemålen och enbart titta på mål där taxan kan tillämpas och övriga mål/ersättningar.

När det gäller offentlig försvarare kunde taxan tillämpas i 63 - 64,5 procent av målen under åren 2016–2020. Det finns ingen tydlig trend under perioden.

Beträffande målsägandebitråde kunde taxan tillämpas i 19 - 23 procent av målen under samma period. Trenden är att andelen mål där taxan kan tillämpas har ökat svagt för varje år.

Utgifterna i de mål där taxorna kan tillämpas ligger förhållandevis stabilt under perioden. För offentlig försvarare utgjorde andelen mellan 17 och 19,5 procent av den totala ersättningen (förordnandemål exkluderade) utan tydlig trend under perioden. Beträffande målsägandebitråde låg andelen på mellan 7,5 och 9,3 procent av den totala ersättningen. Här syns en svag trend mot ökande utgifter då andelen ökat för varje år under perioden.

5.5.6 Mål som avgörs efter förhandling

Slutsats:

Eftersom en allt mindre andel av de uppdrag där biträden förordnas leder till förhandling minskar den genomsnittliga förhandlingstiden per förordnanden. Därför kan inte förhandlingstiden anses förklara anslagets utgiftsökning.

Andelen förordnanden med förekomst av huvudförhandling minskar för offentliga försvarare och målsägandebiträden, se bilaga 2 tabell 5.5.6a. Att en allt mindre andel av bitrådets uppdrag innehåller förhandling gör att den genomsnittliga huvudförhandlingstiden per förordnanden minskar för både offentliga försvarare och målsägandebiträden, se bilaga 2 tabell 5.5.6c och 5.5.6e. För offentliga biträden är den genomsnittliga tiden för muntlig förhandling per förordnanden i stort sett oförändrad jämfört med tidigare, se bilaga 2 tabell 5.5.6g.

Om man enbart ser till de mål där förhandling förekommer kan man dock se att den genomsnittliga huvudförhandlingstiden ökar för offentliga försvarare och målsägandebiträden, främst i hovrätt, se bilaga 2 tabell 5.5.6b och 5.5.6d. För offentliga biträden är förändringen mycket liten och genomsnittstiden har minskat i kammarrätt, se bilaga 2 tabell 5.5.6f.

Att en allt mindre andel av biträdens uppdrag omfattar förhandling gör att förhandlingstiden inte kan anses driva anslaget kostnadsutveckling, trots att förhandlingarna blir något längre då de väl inträffar.

5.6 Tidsspillan

Slutsats:

Till följd av att antalet förordnanden ökar, ökar också utgiften för tidsspillan. Tidsspillan har som andel av rättsliga biträdens totala ersättning inte ökat, men inte heller minskat trots den tekniska utvecklingen.

Biträden ska ges skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg. Ersättning för tidsspillan utgår i de fall då biträdet inte arbetar i målet men ändå inte har möjlighet att arbeta med annat, exempelvis vid resor eller väntetid med koppling till målet.

Som andel av den totala ersättningen ligger tidsspillan och utlägg relativt stabilt över åren. Exempelvis utgörs 15-17 procent av den totala ersättningen till offentliga försvarare av tidsspillan och 3-4 procent av utlägg.

Roll	År Ersättning	Andel av ersättning					Utveckling 2016-2020
		2016	2017	2018	2019	2020	
Offentlig försvarare	Totalvärdet	100%	100%	100%	100%	100%	
	Arbete	81%	80%	80%	79%	81%	0%
	Tidsspillan	15%	16%	17%	17%	16%	1%
	Utlägg	3%	4%	4%	3%	3%	0%
Målsägandebitråde	Totalvärdet	100%	100%	100%	100%	100%	
	Arbete	84%	84%	84%	83%	85%	0%
	Tidsspillan	13%	14%	13%	14%	13%	0%
	Utlägg	3%	3%	3%	3%	2%	-1%
Offentligt biträde	Totalvärdet	100%	100%	100%	100%	100%	
	Arbete	76%	76%	76%	75%	78%	2%
	Tidsspillan	20%	20%	20%	20%	18%	-2%
	Utlägg	4%	4%	4%	5%	4%	0%

Tabell 5.6a: Andel av ersättning som arbete, tidsspillan och utlägg per roll

I de fall ersättning enligt taxa utgår registreras hela beloppet som arbete, trots att även eventuell tidsspillan ingår.

Att tidsspillans andel av den totala utgiften kvarstår och inte minskar utifrån de senaste årens tekniska utveckling kan tyckas förvånande. Inom förvaltningsidan går det att hitta förklaringar, som till exempel att en större andel av resorna kräver resa med egen bil vilket medför att arbete inte kan utföras under restiden. Inom allmän domstol är det svårare att förklara varför mobil och digital teknikutveckling inte fått större påverkan på utgifterna för tidsspillan.

5.7 Effektivitetskrav

Slutsats:

För anslaget för rättsliga biträden finns varken något utgiftstak som årligen pris- och löneomräknas eller ett utpekat ansvar för utgifterna. Rättsliga biträden har ekonomiska intressen som står i konflikt med statens intresse att dämpa utgiftsutvecklingen på anslaget.

I avsnitt 5.1 – 5.6 är det redovisat olika förklaringar till de ökade utgifterna, men det klarlägger ändå bara vissa delar. Skillnaden mellan utfallen på anslagen kan även ha andra förklaringsfaktorer.

I det inledande avsnittet 4.1 om anslagets översiktliga utveckling återgavs en tabell som jämförde utgifterna för anslaget för rättsliga biträden (1:12) med anslaget för Sveriges Domstolar (1:5) och Åklagarmyndighetens anslag (1:3).

Såväl anslaget för Sveriges Domstolar som Åklagarmyndighetens anslag är så kallade förvaltningsanslag med en tydlig ram. Det finns också ett tydligt utpekat ansvar för de årliga utgifterna på dessa anslag. Anslaget för rättsliga biträden är ett sakslag, det vill säga ett anslag för att finansiera utgifter för transfereringar. Det finns därför inte något utgiftstak och inte heller något enskilt utpekat ansvar för de utgifter som belastar anslaget.

När det gäller förvaltningsanslagens storlek påverkas de dessutom av den så kallade pris- och löneomräkningen. Det är en modell som tillämpats sedan 1990-talet. Modellens konstruktion gör att myndigheterna inte fullt ut kompenseras för ökade lönekostnader. I praktiken måste myndigheterna därför ständigt effektivisera sin verksamhet för att tillgängliga medel ska räcka till.

För de rättsliga biträdena ställs det inte motsvarande krav på en effektiv resurshandtering trots att de biträden som anlitas av Sveriges Domstolar indirekt i huvudsak är finansierade av statliga medel. De rättsliga biträdena är egenföretagare eller drivs i bolag med andra biträden. De flesta advokatbyråer har arbetsgivaransvar för ett antal anställda, vilket gör att lönsamheten är av central betydelse.

Eftersom prissättningen av de rättsliga biträdenas tjänster inte omfattas av lagen om offentlig upphandling går det inte heller att skapa en situation som bidrar till ökad konkurrens och som skulle bidra till att dämpa utgiftsutvecklingen.

Det som kan ses som någon form av konkurrens är mängden verksamma rättsliga biträden. De har ökat sedan flera år tillbaka, framför allt de biträdande juristerna. Fler aktiva rättsliga biträden skulle i en konkurrensutsatt, ej prisreglerad kontext innebära att utgifterna blir lägre per mål/uppdrag. Med nu gällande ersättningssystem med en årligt uppräknad timkostnadsnorm och taxa kan det uppstå en annan situation. Om den totala mängden mål ökar procentuellt mindre än antalet rättsliga biträden ökar får det till effekt att det blir färre uppdrag per rättsligt biträde och då blir det, ur ett strikt ekonomiskt perspektiv, avgörande för de rättsliga biträdena att få en högre ersättning för att upprätthålla lönsamheten.

Av tabellen nedan framgår antalet rättsliga biträden och antalet anställda vid Sveriges Domstolar och Åklagarmyndigheten under tidsperioden. Av de rättsliga biträdena är en del verksamma som bolagsjurister eller sysselsätter sig med andra frågor än familjejuridik och anlitas av andra uppdragsgivare än Sveriges Domstolar. Antalet rättsliga biträden är därför inte av så stort intresse i detta sammanhang. Den procentuella ökningen under tidsperioden bör dock vara representativ även för de rättsliga biträden som förordnas till uppdrag vid Sveriges Domstolar.

	År		Ökning	
	2016	2020	Antal	Procent
<i>Rättsliga biträden</i>				
- Biträdande jurister	1 990	2 592	602	30,3%
- Advokater	5 838	6 257	419	7,2%
<i>Antal anställda</i>				
- Sveriges Domstolar	5 840	6 087	247	4,2%
- Åklagaren	1 211	1 365	154	12,7%

Tabell 5.7a: Antal rättsliga biträden och anställda vid Sveriges Domstolar resp. Åklagarmyndigheten. Uppgifterna är hämtade från Advokatsamfundets verksamhetsberättelser samt Sveriges Domstolars och Åklagarmyndighetens årsredovisning.

Resonemanget kring marknaden för rättsliga biträden och hur mängden av mål vid flera alternativa finansieringskällor kan påverka utgifterna för olika anslag har uppmärksammats i ett tidigare regeringsuppdrag.⁴

När migrationsdomstolarna inrättades 2006 och en ny efterfrågan och finansieringskälla för de rättsliga biträdena inom migrationsområdet uppstod, så påverkade det anslaget för rättsliga biträden. Ett annat konstaterat samband uppstod 2017 då utgifterna för offentligt försvar och målsägandebiträde minskade trots att timkostnadsnormen och antalet avgjorda brottmål ökade. I gengäld ökade utgifterna kraftigt på Migrationsverket och migrationsdomstolarna.

5.8 Beslutsprocessen för ersättning

Slutsats

Den nuvarande ordningen med begränsade krav för vad kostnadsräkningen ska innehålla försvårar för domstolen att bedöma kostnadsanspråket.

5.8.1 Kostnadsräkningen

För att rätten ska kunna fatta beslut om ersättning i ett mål ska det rättsliga biträdet, senast i samband med att huvudförhandlingen avslutas, lämna in en kostnadsräkning. Den yrkade ersättningen ska vara specificerad i fråga om arbete, tidsspillan och utlägg i skilda poster. Om ersättningen inte bestäms enligt taxa eller om den begärda ersättningen avviker från fastställd taxa, ska kostnadsräkningen innehålla en arbetsredogörelse som ska vara så utförlig att det går att bedöma ersättningsanspråkets skälighet. Arbetsredogörelsen ska innefatta uppgift om tidsåtgången för varje åtgärd som inte är rutinmässig. Med rutinmässiga åtgärder avses kortare telefonsamtal och meddelanden med e-post eller brev, begäran om anstånd, bekräftelse av mottagna handlingar etc.

Den som begär ersättning kan åberopa särskilda omständigheter, exempelvis att uppdraget varit särskilt svårt eller krävande. Av kostnadsräkningen ska även framgå tiden som lagts ned på uppdraget och när arbetet påbörjades. Om ett rättsligt biträde har satt en advokat eller en biträdande jurist i sitt ställe (substitution) ska det också framgå.⁵

Kostnadsräkningen är alltså, i de flesta fall, det dokument som rätten har som stöd för att pröva skäligheten av biträdets yrkande. Om den inte motsvarar de uppställda kraven eller om domstolen inte anser sig ha tillräckligt underlag för att bedöma om hela den yrkade ersättningen är skälig kan ersättningen sättas ned. Kostnadsräkningarna ges in i pappersform eller via e-post till domstolen och det finns inget fastlagt krav på hur de ska vara utformade utöver det som anges ovan.

⁴ Regeringsuppdrag: Utveckling av prognos, uppföljning och kontroll av utgifter för rättsliga biträden, dnr 1432-2018

⁵ 20 § rättshjälpsförordning (1997:404)

5.8.2 Granskning och beslut om ersättning

Beslutet om ersättning till de rättsliga biträdena ingår som en del av domen eller det slutliga beslutet. Det innebär att det är rätten – juristdomaren/juristdomarna och i förekommande fall till rätten hörande nämndemän – som fattar beslut som påverkar utgifterna på anslaget för rättsliga biträden.

Med stöd av de erfarenheter som vissa av deltagarna i arbetsgruppen har samt studier av ett urval av kostnadsräkningar, kan det konstateras att de sällan är så detaljerade att det framgår vid vilken dag och tid som ett visst arbete har utförts. Detta är visserligen inte något regelrätt krav, men sådana uppgifter kan förenkla bedömningen i vissa fall. När det gäller utlägg kan det vara svårt för rätten att verifiera dessa eftersom det inte finns något krav på att dessa ska styrkas. Om rätten anser att det finns anledning att ifrågasätta den begärda ersättningen finns det dock inga hinder för rätten att begära in underlag som styrker utlägg.

Det kan konstateras att det ligger ett stort ansvar på de enskilda domarna att göra korrekta bedömningar på ett, i vissa fall, bristfälligt underlag. Som exempel kan nämnas de så kallade förordnandemålen (avsnitt 5.5.2) där domstolen kan ha att ta ställning till ersättningsanspråkets skälighet utan närmare underlag än själva kostnadsräkningen.

Det sista som sker vid en huvudförhandling är att rätten får del av de rättsliga biträdenas ersättningsyrkanden. Även vid den efterföljande överläggningen behandlas ersättningsbeslutet vanligtvis sist. Framför allt för allmänna domstolar sker prövningen ofta under tidspress eftersom domen i regel ska avkunnas direkt efter överläggningen.

5.9 Oegentligheter

Oegentligheter – exempelvis i form av att ersättning yrkas trots att sådan rätt inte föreligger – förekommer inom ersättningsområdet för rättsliga biträden, vilket bland annat massmedia uppmärksammat vid flera tillfällen de senaste åren.

Mot bakgrund av de bristande kontrollmöjligheterna är det svårt att försöka kvantifiera omfattningen av eventuella oegentligheter. Det har heller inte ingått i uppdraget att utreda frågan om oegentligheter, eller på vilka olika sätt man utnyttjar regelverket för ersättning till rättsliga biträden. Konsekvenserna av detta bedöms dock vara större ur ett förtroendeperspektiv än ur ekonomisk synvinkel.

De kontrollmöjligheter som finns att tillgå, när ersättningsbeslutet till det rättsliga biträdet ska fattas, är begränsade. Varje domstol är dessutom en enskild myndighet och det medför praktiska och dataskyddsrättsliga hinder att mellan domstolarna dela information (där det förekommer personuppgifter) om rättsliga biträdens ersättningsyrkanden och beslut om ersättning. Ersättningssystemet bygger på ett förtroende för de uppgifter som biträdet lämnar. Till grund för detta förtroende ligger respekt för regelverket och god advokatsed. I fråga om upprätthållandet av god advokatsed har Advokatsamfundet en viktig roll, både när det gäller att besluta om etiska regler och hantera disciplinären för en allmänpreventiv effekt. Antalet ärenden som prövas av Advokatsamfundets disciplinnämnd rörande misstänkta oegentligheter i ersättningsfrågor och som resulterar i kännbara konsekvenser för den enskilda advokaten, är relativt få. Antalet åtal avseende bedrägeri i dylika fall är ännu färre.

Flera av de åtgärder som i avsnitt 6 tas upp som förslag för att skapa en bättre kostnadskontroll, skulle vara värdefulla även när det gäller att begränsa möjligheterna till oegentligheter.

6 Förslag på åtgärder

Som konstaterats ovan är målutvecklingen den enskilt viktigaste förklaringen till anslagets utgiftsökning. Detta tillsammans med ett komplext regelverk för hantering av ersättning till rättsliga biträden gör det svårt att identifiera enskilda åtgärder som på ett avgörande sätt ensamt kan bidra till att skapa en bättre kostnadskontroll.

En översyn av regelverket behövs utifrån att delar av det är ålderdomligt och inte anpassat till dagens tekniska möjligheter eller hur arbetet för rättsliga biträden förändrats genom åren. Det är för övrigt samma rekommendation som Riksrevisionen lämnat i sin rapport om ersättning till rättsliga biträden i brottmål (RIR 2021:27). Tillsammans med en sådan översyn behöver rättstillämpningen utredas för att säkerställa att regeländringar sätts in där det föreligger ett faktiskt behov av just regeländringar för att åstadkomma bättre kostnadskontroll.

Regeringen ansvarar för regelverket och för att ta eventuella initiativ till en översyn. I väntan på en total översyn av regelverket finns det tänkbara delreformer som är både möjliga och angelägna att genomföra. Därutöver finns det åtgärder som Domstolsverket kan initiera och som således inte kräver författningsändring utöver föreskriftsnivå. Dessa åtgärder kan sammantaget bidra till att skapa en bättre kostnadskontroll av anslaget.

Åtgärdsförslagen i punktlistan nedan är de som arbetsgruppen bedömer som mest prioriterade. Den övre delen av listan är åtgärder som kräver lag- eller förordningsändringar och den nedre delen är åtgärder som bedöms rymmas inom Domstolsverkets bemyndigande. Bakgrunden till respektive åtgärdsförslag och en kort beskrivning av tillvägagångssätt, i de fall det varit möjligt, återfinns i kommande avsnitt.

Åtgärder som kräver lag- eller förordningsändringar:

- Översyn av regelverket
- Utbyggd brottmålstaxa
- Bättre underlag vid förordnandebeslut och översyn av processen
- Krav på mer detaljerade och digitala kostnadsräkningar
- Delad kostnadsräkning
- Särskilja ersättningsbeslut från domen
- Bättre underlag vid beslut om återbetalningsskyldighet
- Översyn av regleringen av ersättning för tidsspillan
- Differentierad ersättning för advokat och biträdande jurist

Åtgärder som rymms inom Domstolsverkets bemyndigande:

- Taxa för förordnandemål
- Möjlighet till uppföljning av hur taxa används
- Digital kostnadsräkning
- Värderingsverktyg för bedömning av biträdets anspråk
- Bättre kommunikation kring anslagets utveckling
- Kompetensutveckling samt erfarenhetsutbyte

Några av åtgärdsförslagen kan kännas igen från den utredning som presenterades 2014 under rubriken Rättvisans pris (SOU 2014:86). Att vissa åtgärder nu återkommer, trots att de inte kom att genomföras då, kan förklaras med att det med åren blivit ett allt större fokus på anslagets kostnadsutveckling.

6.1 Åtgärder som kräver lag- eller förordningsändringar

6.1.1 Översyn av regelverket

Åtgärd:

Genomföra en översyn av regelverket för ersättning till rättsliga biträden. Översynen behöver omfatta hela processen från framställan och beslut om förordnande till inlämnande av kostnadsräkning och beslut om ersättning.

Regelverket för att hantera ersättning till rättsliga biträden är föråldrat och inte ändamålsenligt sett till den interna kontrollen för att hushålla med statens resurser. Det är därför angeläget med en total översyn av regelverket.

Ersättningsformerna är inte anpassade efter dagens arbetsmetoder och kommunikationssätt. Den digitala miljön som i dag erbjuds omhändertas inte i kraven på biträdena och regelverket för ersättning för tidspillen är inte alltid rimligt. Den tekniska utvecklingens möjligheter har stor påverkan på hur arbetet bedrivs och borde bedrivas. Detsamma gäller frågor om resor och andra utlägg som i många fall kan reduceras med hjälp av modern teknik.

Förordnandemålen⁶ har ökat kraftigt. Domstolen har här en begränsad insyn i vilket behov av arbete som förelegat för det rättsliga biträdet under förundersökningen och har därför svårt att bedöma vad som är skälig ersättning.

Systemet med ersättning enligt taxa anses ha flera fördelar och vara kostnadsdämpande, men andelen av den totala beslutade ersättningen som utgår från brottmåls-taxan för offentliga försvarare, som togs fram under åren 1969–1972, minskar.

Även om det är angeläget att se över hela regelverket finns det områden inom vilka det är både möjligt och motiverat att utifrån en mindre översyn genomföra delreformer. Exempel på detta är specificerade arbetsredogörelser, modernisering och anpassning av taxor, uppdelade kostnadsräkningar samt digitala kostnadsräkningar. Rena arbetsmetodfrågor och behörighetsfrågor när det gäller beslutsfattande bör också kunna ses över vid sidan av en större översyn av regelverket. Nedan följer exempel på ett antal delreformer som bedöms kunna bidra positivt till en förbättrad kostnadskontroll av anslaget. Även dessa kräver lag- eller förordningsändringar, men inte i den omfattning som kan bli fallet vid en översyn av hela regelverket.

6.1.2 Utbyggd brottmålstaxa

Åtgärd:

Utöka brottmålstaxan så att den kan tillämpas i fler mål. En utökning – förutsatt att den genererar skälig ersättning – kan exempelvis avse förhandlingstid, antalet parter och biträden.

Systemet för att hantera ersättningar är föråldrat och numera är det endast en mindre del av ersättningen till rättsliga biträden i brottmål där beslut om ersättning fattas med stöd av brottmålstaxan. Domstolsverket delar därför även i detta avseende Riksrevisionens rekommendation om att låta regeringen utreda möjligheterna till att utöka brottmålstaxans tillämpningsområde till att omfatta väsentligt mer förhandlingstid än nuvarande tre timmar och fyrtiofem minuter, dels fler tilltalade, målsägande och biträden.

Det bör även göras en översyn av ersättningsnivåer samt gränser för överskridande av taxan. En taxa som omfattar fler parter kan visserligen innebära att biträdena behöver lägga ner mer tid för förberedelse inför förhandlingen. Detta kompenseras i sin tur genom att huvudförhandlingstiden blir längre. En taxa för heldag bör

⁶ Brottmål där offentlig försvarare eller målsägandebiträde har förordnats men där förundersökningen läggs ned utan att åtal väcks.

övervägas och den kan med fördel användas om det blir mer än en dag. Utgångspunkten för den bedömningen är att förhandlingstiden i de allra flesta fall speglar omfattningen på förundersökningsmaterialet. Mer omfattande förundersökning leder nästan alltid till mer omfattande huvudförhandlingstid. En sådan lösning skulle innebära stora lättnader i bedömningen av skäligen ersättning. Det kan vidare övervägas om brottmålstaxan bör utökas till att gälla även i mål i hovrätt där den offentlige försvararen inte biträdde i tingsrätten, alternativt för vissa typer av överklaganden, till exempel när endast påföljdsfrågan är uppe.

Berörda parter bör få tillfälle att lämna synpunkter. Det bör också övervägas rent lagtekniskt om tillämpningen av taxa ska ges en mer central roll i regelverket istället för vad som gäller idag; att ersättningen för arbete primärt bestäms med utgångspunkt i rimlig tidsåtgång med tillämpning av timkostnadsnormen (se till exempel 21 kap. 10 § första stycket jämfört med tredje stycket rättegångsbalken).

En taxa med schabloniserad ersättning är generellt kostnadsdämpande eftersom taxan ger riktvärden för vad som är skäligen ersättning/rimlig tidsåtgång i ett mål. Den kostnadsdämpande effekten blir större om brottmålstaxan kan tillämpas i fler mål. Detta torde också kunna innebära att den allmänna kostnadsutvecklingen för rättsliga biträden bättre kan förutses. Utifrån att taxan har en ”inbyggd” skälighetsbedömning förenklas vidare rättens hantering och beslutsfattande. Taxan har också den fördelen att bevisbördan för att överskrida den läggs på det rättsliga biträdet. En taxa medför dessutom en ökad förutsebarhet för det rättsliga biträdet som därigenom kan planera och begränsa sitt arbete till en rimlig nivå.

I sammanhanget bör noteras att brottmålstaxan kom till efter omfattande undersökningar utförda av Justitiedepartementet och Domstolsväsendets organisationsnämnd (DON) under åren 1969–1972. Det finns ett generellt behov av att grunderna för brottmålstaxan utreds på nytt. Beroende av utredningens utfall kan det även behövas en revidering av taxorna för att säkerställa att de representerar skäligen ersättning. Vid en utökning av taxans tillämpningsområde gör sig dessa behov av utredning och revidering än mer gällande.

6.1.3 Bättre underlag vid förordnandebeslut och översyn av processen

Åtgärd:

Förbättra underlagen som används för att fatta beslut om förordnanden i brottmål och se över beslutsprocessen.

Som konstaterats ovan, se avsnitt 5.5.2, har antalet förordnandemål ökat samtidigt som den genomsnittliga ersättningen för varje sådant mål ökat. Offentliga försvarare och målsägandebiträden förordnas allt oftare i ett mycket tidigt skede av förundersökningen och underlaget som domstolen har för att fatta sitt beslut är ofta otillräckligt för annat än ett bifallsbeslut. Beslut att förordna offentlig försvarare fattas i många fall av domstolshandläggare, som inte alltid kan förväntas ha den juridiska kunskap och insikt i bland annat påföljdssystemet som krävs.

Ansökan om förordnande av offentlig försvarare eller målsägandebiträde kommer från åklagare eller polis beroende på vilken myndighet som leder förundersökningen. Vad som bör finnas med i en sådan ansökan är en fråga som idag hanteras på domstolsnivå genom kommunikation med respektive förundersökningsmyndighet. För att säkerställa att beslutsunderlaget är tillräckligt bör regelverket istället kompletteras med en mer detaljerad bestämmelse om vad en sådan ansökan ska innehålla.

Uppgifter som bör finnas med är en utförlig uppgift om påstådd brottslighet, den misstänktes inställning till misstanken, uppgift om brottsligheten kan beivras genom åtalsunderlåtelse eller strafföreläggande och andra sådana omständigheter av betydelse. Med ett mer fylligt underlag kan ett bättre beslutsfattande säkerställas.

Förslagsvis kompletteras regelverket med en bestämmelse om vad en anmälan enligt 23 kap. 5 § rättegångsbalken ska innehålla.

Beslut att förordna offentlig försvarare har sedan ett antal år kunnat delegeras till domstolshandläggare. Delegationen gäller endast att bevilja en ansökan. Om ansökan ska avslås måste handläggaren involvera en domare som ska sätta sig in i ärendet och sedan fatta det formella beslutet. Det finns en klar risk att en stressig vardag resulterar i fler förordnanden än vad som borde vara fallet.

För att vara säker på att samhällets resurser används på bästa sätt behöver därför även beslutsprocessen ses över så att inte bristande juridiska kunskaper eller hög arbetsbelastning påverkar beslutet om en ansökan om förordnande ska beviljas eller avslås.

6.1.4 Krav på mer detaljerade och digitala kostnadsräkningar

Åtgärd:

Genomföra regeländringar för att skapa förutsättningar för effektiva kontrollmöjligheter avseende kostnadsräkningar.

Enligt dagens reglering har ett rättsligt biträde rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete ska bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning. Ett biträde ska i sin kostnadsräkning i skilda poster ta upp den ersättning som begärs för arbete, tidsspillan och utlägg. Det finns dock inget uttryckligt formkrav på kostnadsräkningen.

Ett regelverk med tydligare krav på arbetsredogörelsens innehåll med detaljerade uppgifter om klockslag och datum för arbetsmomentens utförande skulle skapa bättre förutsättningar för att bedöma rätten till ersättning. Samma krav på detaljeringsgrad i kostnadsräkningen eller arbetsredogörelsen, bör även gälla för det fall biträdet satt någon annan i sitt ställe vid ett specifikt arbetsmoment (substitution). Det är alltså önskvärt att det, utöver kravet om angivande av att substitution förekommit (20 § rättshjälpsförordningen), också finns krav på specificerande av klockslag och datum för då det substituerade biträdet utfört arbete. Det kan också övervägas om det bör införas krav på att i arbetsredogörelsen namnge den som utfört arbetet, oavsett om det är det förordnade rättsliga biträdet eller den som substituerat.

Eftersom det idag inte finns något formkrav för *hur* en kostnadsräkning ska ges in finns behov att utreda en regeländring som ställer krav på inlämnade av kostnadsräkningen digitalt. Domstolsverkets insatser för att införa en e-tjänst för ändamålet (se avsnitt 6.2.3 nedan), blir inte lika verkningsfulla, så länge som de rättsliga biträdena kan välja att avstå från att använda sig av en sådan e-tjänst. En reglering som möjliggör att uppgifter om inlämnade kostnadsräkningar och beslutade ersättningar kan delas fritt mellan domstolarna (exempelvis genom direktåtkomst) kan också övervägas i syfte att skapa bättre förutsättningar för en mer effektiv och ingående granskning av ersättningsanspråken. En sådan reglering skulle dock kunna få ganska långtgående konsekvenser, exempelvis i fråga om handlingsoffentlighet och sekretess, vilket noga måste beaktas i författningsarbetet.

Domstolsverket har gjort en analys av de verksamhetsmässiga behoven och kraven samt de rättsliga förutsättningarna och hindren för en e-tjänst för kostnadsräkningar för rättsliga biträden. Det kan konstateras att en e-tjänst för kostnadsräkningar, utvecklad utifrån dagens regelverk, skulle bidra positivt främst till att öka den administrativa kvaliteten i kostnadsräkningarna. De stora fördelarna och förbättrade kontrollmöjligheter uppnås dock först om regelverket förändras på det sätt som anges ovan. Genom mer preciserade kostnadsräkningar och krav på användande av e-tjänst ges förutsättningar för bättre kostnadskontroll och eventuella oegentligheter – som att ett rättsligt biträde yrkar ersättning för samma tid flera gånger – försvåras.

6.1.5 Delad kostnadsräkning

Åtgärd:

Införa en ordning i brottmål där åtal väcks, som innebär att det rättsliga biträdet ger in två kostnadsräkningar; en vid åtal och en vid huvudförhandlingens avslutande.

En skyldighet för rättsliga biträden att en tid före huvudförhandlingen redovisa arbete som utförts i målet skulle öka domstolens möjlighet till kostnads kontroll och troligen leda till att fler avgöranden avkunnas. Om domstolen får tillgång till en kostnadsräkning före huvudförhandlingen kan åklagaren vid behov höras om skäligheten. Åklagaren får då möjlighet komma in med ett skriftligt yttrande, alternativt bättre förutsättningar att yttra sig under huvudförhandlingen. Det blir även möjligt att låta det rättsliga biträdet bemöta åklagarens yttrande före huvudförhandlingen.

En delad kostnadsräkning får särskilt stor betydelse i mål där personer under längre tid varit frihetsberövade. Mål av sådant slag genererar omfattande kostnader för staten, och domstolen såväl som åklagaren behöver då tid för att granska de kostnader som uppkommit under förundersökningen. Om kostnadsräkningen ges in i samband med att åtal väcks har domstolen och åklagaren möjlighet att på ett mer rättssäkert sätt granska den begärda ersättning som uppkommit före huvudförhandling.

Den första kostnadsräkningen skulle i en sådan ordning avse ersättningsanspråk som uppkommit under förundersökningen och ges in när åtal väcks. Den andra kostnadsräkningen skulle avse ersättningsanspråk för målets handläggning i tingsrätten efter att åtal väckts och ges in när huvudförhandlingen avslutas eller när målet avslutas på annat sätt än genom huvudförhandling.

Om det kan förutses att det i det enskilda fallet inte kommer att tillämpas en taxa kan domaren före huvudförhandlingen meddela ett beslut om ersättning som hänförs till den första kostnadsräkningen. När så är föreskrivet ska beslutet ha föregåtts av yttrande från åklagaren. Rätten ska därefter i domen tillerkänna det rättsliga biträdet ersättning som hänförs till den andra kostnadsräkningen, alternativt båda kostnadsräkningarna om tidigare beslut inte har fattats gällande den första kostnadsräkningen.

6.1.6 Särskilja ersättningsbeslut från domen

Åtgärd:

Se över möjligheten att särskilja ersättningsbeslutet från domen.

När rätten avgör ett brottmål ska den även meddela beslut angående rättegångskostnaderna, enligt 31 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken. I ett brottmålsavgörande där nämndemän ingår i rätten, är således nämndemännen även med och fattar beslut om rättegångskostnaderna. Det har framförts (bland annat i Riksrevisionens granskningsrapport, RIR 2021:27) förslag om att låta endast juristdomare besluta i ersättningsfrågan och därmed lösa nämndemännen från just den uppgiften.

Att på så sätt särskilja ersättningsbeslutet från domen kan, likt föregående åtgärdsförslag, vara ett sätt att minska tidspressen vid domens avkunnande och höja kvaliteten i domarens granskning av ersättningsyrkandet. Det skapar också bättre förutsättningar för att kunna begära in kompletterande underlag när detta behövs för att fatta ett välgrundat ersättningsbeslut.

Om en sådan förändring skulle vara aktuell måste dock först förhållanden avseende den dömdes återbetalningsskyldighet⁷ beaktas. Betalningsskyldigheten och

⁷ Jfr. 31 kap. 1 § rättegångsbalken, 8 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde respektive 11 och 12 § lagen (1997:997) om särskild företrädare för barn jfr. med 27 § rättshjälpslagen.

påföljden tillsammans ska utgöra en lämplig reaktion för brottet.⁸ Frågan om återbetalningsskyldighet hänger alltså samman med ansvarsfrågan. Det belopp som ska återbetalas kan exempelvis sättas ned helt eller delvis, bland annat om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet. Vid en förändring i nu aktuellt avseende bör fördelarna med att domstolen fattar beslut om rättegångskostnaderna i efterhand, noga vägas mot nu påpekade svårigheter.⁹

6.1.7 Bättre underlag vid beslut om återbetalningsskyldighet

Åtgärd:

Förbättra underlagen som används vid beslut om återbetalningsskyldighet genom att inkomstuppgifter inhämtas före beslut.

Vanligtvis förutsätts att de uppgifter om inkomstförhållanden som den tilltalade uppger under personaliadelen vid huvudförhandlingen, är riktiga. Om den tilltalade uppger att inkomst saknas så godtas det i allmänhet utan ytterligare kontroller. Det innebär att staten får betala hela kostnaden för det offentliga försvaret, trots att det rent faktiskt kan finnas en betalningsförmåga hos den tilltalade.

En lösning för att få in tillförlitliga uppgifter är att rätten före avgörandet får tillgång till Skatteverkets, Försäkringskassans och respektive förekommande A-kassas uppgifter om den tilltalades senaste inkomster. Det bör då vara dessa uppgifter som domstolen använder vid bedömning av återbetalningsskyldigheten.

Denna åtgärd återfinns även i liknande form i betänkandet ”Snabbare lagföring – ett snabbförfarande i brottmål” (SOU 2021:46 sid 405 ff.), där det föreslås att de allmänna domstolarna ska få tillgång till inkomstuppgifter från Skatteverkets beskattningsdatabas för att i vissa fall kunna beräkna eller kontrollera exempelvis återbetalningsskyldighet i brottmål för offentlig försvarare. I betänkandet (s. 415 f.) konstateras bland annat att åtkomst till beskattningsdatabasen kräver en sekretessbrytande bestämmelse på förordningsnivå. Utan närmare utredning torde det finnas behov av vissa författningsöverväganden även för det fall tillgång till uppgifter från Försäkringskassan och förekommande A-kassa aktualiseras.

6.1.8 Översyn av regleringen av ersättning för tidsspillan

Åtgärd:

Se över regleringen gällande rätt till ersättning för tidsspillan.

Rättsliga biträden ska enligt dagens reglering ges skälig ersättning för tidsspillan. Den andel som avser tidsspillan i kostnaden för rättsliga biträden har inte minskat trots den tekniska utvecklingen. Både motiven bakom regelverket om tidsspillan och grunderna för beräkning är i behov av en översyn för att bättre motsvara dagens tekniska förutsättningar och förhållanden. Även nuvarande pandemi har gett ett förändrat arbetssätt hos domstolarna som tydligt pekar på att ersättning för tidsspillan behöver utredas närmare.

En utgångspunkt för en sådan översyn skulle kunna vara att dra lärdom av det system som numera gäller i Norge.¹⁰ Eventuella negativa geografiska fördelningseffekter till följd av en sådan ordning behöver dock beaktas.

Om ersättning för tidsspillan i någon utsträckning ska behållas bör det förtydligas i regleringen att det rättsliga biträdet vid yrkande om ersättning för tidsspillan ska

⁸ Se prop. 1972:4 s. 267

⁹ Jämför Rättvisans pris, SOU 2014:86, avsnitt 9.5.5.

¹⁰ År 2017 halverades ersättning för tidsspillan (reisefraværsgodtgjørelse) for norske advokater, se om 8 § i forskrift om endring i forskrift om salær fra det offentlige til advokater mv.: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-12-16-1643>. Se även rapport från Vista Analyse, Evaluering av endring i godtgjøringsreglene ved reisefravær, 2020.

motivera varför annat arbete inte kunnat utföras under den tid som ersättning för tidsspillan yrkas. En definition av begreppet tidsspillan är också önskvärd.

6.1.9 Differentierad ersättning för advokat och biträdande jurist

Åtgärd:

Införa en differentierad taxa för advokat respektive biträdande jurist.

I princip samtliga rättsliga biträden ersätts med stöd av timkostnadsnormen (1 442 kronor/timme år 2022), då den ligger till grund för de olika taxor som årligen fastställs. Ersättningsnivån gör idag ingen skillnad på om det rättsliga biträdet är en ny biträdande jurist eller en jurist som vidareutbildat sig och har lång erfarenhet som advokat. En differentierad ersättningsmodell kan därför, beroende på utformning, vara kostnadsdämpande för anslaget.¹¹

Flera liknade branscher som bedriver kompetensinriktad verksamhet har differentierade ersättningsnivåer beroende på vidareutveckling och erfarenhet hos den som tillhandahåller tjänsten. Ett exempel är revisionsbranschen med godkända och auktoriserade revisorer. Ett annat exempel är tolkar som anlitas bland annat av Sveriges Domstolar där det finns fyra olika taxenivåer som fastställs av Domstolsverket. Avgörande för vilken taxa som tillämpas är om tolken är godkänd, utbildad, auktoriserad eller rättstolk.

För att beviljas inträde som ledamot i Sveriges Advokatsamfund (det vill säga; bli advokat) ställs examinationskrav enligt ett sedan länge beprövat regelverk. Det går att dra vissa paralleller mellan Advokatsamfundets funktion för jurister och Kammarkollegiets betydelse för tolkar. Kammarkollegiet säkerställer till exempel att en tolk är utbildad eller auktoriserad genom att ha genomgått ett kvalificerat yrkesprov eller har speciell kompetens inom rättsområdet.

6.2 Åtgärder som rymts inom Domstolsverkets bemyndigande

6.2.1 Taxa för förordnandemål

Åtgärd:

Införa en taxa för förordnandemål.

Antalet förordnandemål har ökat kraftigt. Det föreligger även en viss ökning av den genomsnittliga ersättningen i dessa mål utöver vad som kan förklaras av den årliga uppräkningsnormen, se avsnitt 5.5.2. Rätten har bristande insyn i det arbete som görs under förundersökningen, vilket gör det särskilt svårt att bedöma skäligheten av ett ersättningsanspråk i ett förordnandemål. En särskild taxa bör därför övervägas. Domstolsverkets primära bedömning är att införandet av en taxa för förordnandemål ligger inom ramen för Domstolsverkets föreskriftsrätt. Innan en taxa kan beslutas måste dock nivån på skälig ersättning utredas särskilt. Berörda parter ska också få tillfälle att lämna synpunkter.

Som utgångspunkt bör taxan kunna baseras på förhörstidens längd i ett enskilt fall. För att rätten på ett effektivt sätt ska kunna få del av förhörstidens längd krävs författningsändring *utöver* föreskriftsnivå gällande åläggandet av en sådan underrättskyldighet för förundersökande myndighet. I detta sammanhang bör även förutsättningarna utredas för att införa en bestämmelse som ålägger den förundersökande myndigheten en skyldighet att underrätta domstolen om att förundersökningen lagts ned. En sådan skyldighet finns alltså inte idag.

¹¹ I Rättvisans pris, SOU 2014:86, avsnitt 9.5.2, övervägdes en differentiering i timkostnadsnormen mellan offentliga försvarare och *målsägandebiträden* varvid man kom fram till att en sådan inte bör införas. Vad som nu föreslås är alltså en annan typ av differentiering.

En taxa i förordnandemål är för Domstolsverket en prioriterad åtgärd. En sådan föreskrift skulle i och för sig kunna beslutas innan en förordningsändring, avseende underrättelseskyldighet för förundersökande myndighet, träder i kraft. Ur effektivitetshänseende är det dock önskvärt att regeringens ställningstagande till en sådan reglering inte dröjer.

6.2.2 Möjlighet till uppföljning av hur taxa används

Åtgärd:

Skapa förutsättningar för att enkelt kunna sammanställa uppgifter kring hur ofta taxa tillämpas och hur ofta domstol sätter ner biträdens ersättningsanspråk.

En ökad kunskap om när och hur taxan tillämpas skapar förutsättningar till förbättrad uppföljning och därigenom också bättre beslutsunderlag för en vidareutveckling av taxornas ersättningsnivåer. Idag är möjligheterna att följa upp detta mycket begränsade och om det görs är det ett tidskrävande arbete med en hel del handpåläggning. Eftersom en utökning av användandet av taxor är en viktig åtgärd för att skapa bättre kostnadskontroll är möjligheten att också på ett enkelt sätt kunna följa upp hur taxor används avgörande för att uppnå de förväntade positiva effekterna med taxor.

6.2.3 Digital kostnadsräkning

Åtgärd:

Införa en e-tjänst för redovisning av kostnadsräkningar.

En e-tjänst för redovisning av kostnadsräkningar för rättsliga biträden kan göras mer eller mindre avancerad beroende på rättsliga och tekniska förutsättningar. Att införa en e-tjänst skulle öka kvaliteten i kostnadsräkningarna om den förses med funktionalitet för exempelvis automatisk summeringskontroll och inhämtning av vissa förutbestämda uppgifter. En e-tjänst skulle också vara arbetsbesparande, främst för domstolens personal, genom att den genererar en enhetlig struktur och minskat behov av kompletteringar. En e-tjänst skulle också resultera i bättre kostnadskontroll genom att reducera risken för manuella fel. En ökad digitalisering skulle minska arbetet med att registrera och granska informationen i olika verksamhetsstöd samt skapa förutsättningar för en utökad kontroll.

Det kan konstateras att en e-tjänst för kostnadsräkningar, utvecklad utifrån dagens regelverk, skulle kunna bidra positivt till att öka kvaliteten i kostnadsräkningarna, men de stora fördelarna uppnås först om regelverket förändras enligt avsnitt 6.1.4. Även utan författningsändringar skulle dock Domstolsverket, som ett första steg, kunna utveckla en e-tjänst som till viss del kan bidra till kostnadskontrollen genom att verka handlingsdirigerande för de rättsliga biträdena även om användandet av e-tjänsten skulle bygga på frivillighet.

I väntan på regeringens hantering av de omfattande författningsändringar som är nödvändiga för att en e-tjänst fullt ut ska kunna bidra till en bättre kostnadskontroll kommer Domstolsverket under 2022 att arbeta vidare med att utreda förutsättningar, krav och behov för en e-tjänst för kostnadsräkningar.

6.2.4 Värderingsverktyg för bedömning av biträdets anspråk

Åtgärd:

Utreda lämpligheten av värderingsverktyg för att underlätta skälighetsbedömningen av rättsliga biträdens kostnadsanspråk.

Utvecklande av ett värderingsverktyg skulle kunna underlätta rättens bedömning av biträdenas kostnadsanspråk. Det är dock inte uppenbart hur ett sådant verktyg ska utformas för att bli ett fungerande och smidigt hjälpmedel vid bedömningen, utan

att inkräkta på domarens självständighet och oberoende. Artificiell Intelligens (AI) har börjat användas även inom juridiken och skulle kunna vara en del i lösningen.

Olika möjliga lösningar har diskuterats och bland alternativen bedöms en anonymiserad rättsdatabas, fiktiva typexempel och möjligheten att jämföra en kostnadsräkning med andra för liknande mål som det mest intressanta. Det har inte varit möjligt att, inom ramen för detta uppdrag, slutligt utreda de frågeställningar som finns och ta fram ett konkret förslag. Frågan behöver utredas vidare.

6.2.5 Bättre kommunikation kring anslagets utveckling

Åtgärd:

Förbättra kommunikationen kring anslagets utveckling genom att i dialog och samtal med domstolarna visa och gemensamt följa upp både anslagets utgifter och om en enskild domstol avviker relativt andra domstolar.

Åtgärden kommer bidra till att öka medvetenheten om anslaget och intresset för praxisfrågor på området. Åtgärden syftar också till att stärka domstolens förutsättningar för en god intern styrning och kontroll. En tätare uppföljning synliggör också tydligare konsekvenserna av de beslut som tas. Även anslagets hantering inom Sveriges Domstolar behöver vara en del i diskussionen.

Domstolsverket och domstolarna kommer, som ett ytterligare steg i uppföljningen, gemensamt följa nyckeltal som visar domstolens utgifter för rättsliga biträden i förhållande till domstolens egen budget. Framöver kan ytterligare nyckeltal införas som tydliggör hur utgifterna för en enskild domstol förhåller sig relativt andra domstolar. Löpande återkoppling av nyckeltalen ska ges på budget- och resultatdialoger tillsammans med respektive domstols utfall på anslaget.

Arbetet med att på detta sätt öka kommunikationen kring anslagets utveckling har påbörjats under 2022.

6.2.6 Kompetensutveckling samt erfarenhetsutbyte

Åtgärd:

Öka möjligheterna till kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte i fråga om hantering av, och beslut om, ersättning till rättsliga biträden.

Frågor och beslut om ersättning av allmänna medel förekommer mycket frekvent i det vardagliga arbetet vid domstol. Årligen fattas beslut om ersättning av allmänna medel med mycket omfattande belopp. En korrekt och effektiv hantering av dessa frågor kräver goda kunskaper inom området, en kontinuerlig kompetensutveckling och att frågorna ges tillräckligt med tid och utrymme i verksamheten.

Beslut i fråga om ersättning till de rättsliga biträdena och eventuell återbetalningskyldighet behandlas som regel sist under överläggningen och inte sällan under tidspress. Kostnadsräkningarna är dessutom ofta bristfälliga, vilket ytterligare försvårar skälighetsbedömningen.

I vissa fall har det skapats en rättstillämpning som inte stämmer överens med vad författningarna föreskriver. Att det finns ett regelverk som inte tillämpas fullt ut blir tydligt när det exempelvis gäller möjligheterna till substitution, vilket borde påverka rätten till ersättning.¹² Andra exempel på när tillämpningen ibland avviker från regelverket är när det ska beslutas om förordnanden och när beslut om att taxa frångås ska dokumenteras.

Intresset för anslagets utgifter är inte lika stort som det är för många andra frågor i den dömande verksamheten och kunskap om hanteringen av ersättning till rättsliga

¹² Jfr. hemställan till Justitiedepartementet den 11 oktober 2021 från Advokatsamfundet. I hemställan begärs klargörande om när offentliga försvarare och målsägandebiträde får sätta annan i sitt ställe under förundersökning (substitution).

biträden har under lång tid inte prioriterats. Sammantaget finns starka skäl att beslut rörande ersättning till rättsliga biträden, ges större uppmärksamhet under utbildningen av dömande personal.

Med ökad kunskap om regelverket och bättre möjligheter att utbyta erfarenheter är bedömningen att kvaliteten i denna hantering kan höjas avsevärt.

Domstolsakademin beslutar självständigt sitt kursutbud, men hålls informerad om behovet av kompetensutveckling. Initiativ har redan tagits till utbildning i dessa frågor. Domstolsverket kommer vidare ta initiativ till att skapa förutsättningar för ett utökat erfarenhetsutbyte.

Bilaga 1 Kompletterande texter till avsnitt i dokumentet

5.1 Reformen och regeländringar

EU-rättsliga direktiv

Rättshjälpsdirektivet¹³

Rättshjälpsdirektivet fastställer minimiregler om rätt till rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder. Som en följd av rättshjälpsdirektivet infördes den s.k. kvällsberedskapen under 2020 genom 1 a § förordningen (1988:31) om tingsrätternas beredskap för prövning av häktningsfrågor med mera.

Direktivet har utöver detta genomförts genom revidering av 3 kap. 4 § lag (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Det har numera klargjorts i regleringen att rätten till en offentlig försvarare, för den som eftersöks i Sverige enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder, gäller fram till dess att ett överlämnande till en annan stat görs.

Varken förslaget om kvällsberedskap eller förtydligandet av sluttidpunkt för rätten till offentlig försvarare i fråga om europeisk eller nordisk arresteringsorder antogs, på författningsändringsstadiet, leda till ett ökat antal försvararförordnanden eller ökade kostnader i någon större utsträckning för offentliga försvarare.

*Slutsats: Det finns inte skäl att göra en annan bedömning avseende de kostnads-
mässiga konsekvenserna än den som gjordes vid införandet av aktuella författ-
ningsändringar.*

Barnrättsdirektivet¹⁴

I propositionen *Genomförande av barnrättsdirektivet och några andra straffprocessuella frågor* (prop. 2018/19:71) lämnade regeringen förslag som bland annat syftar till att genomföra EU:s direktiv om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. Det föreslogs bland annat att det ska vara möjligt för en domstol att förordna en offentlig försvarare vid sidan av en försvarare som den misstänkte själv utsett.

*Slutsats: Det finns inte skäl till att anta att denna förändring varit kostnadsdri-
vande i någon nämnvärd betydelse.*

Försvarardirektivet¹⁵

Av det s.k. försvarardirektivet framgår att medlemsstaterna ska se till att rätten till en försvarare gäller från den tidpunkt då en misstänkt eller tilltalad, genom ett officiellt meddelande eller på något annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter, har underrättats om att han eller hon är misstänkt eller tilltalad för att ha begått ett brott.

I propositionen *Genomförande av EU:s försvarardirektiv* (prop. 2015/16:187) lämnade regeringen förslag till de lagändringar som krävs för att genomföra direktivet. En misstänkt som är frihetsberövad och företräds av en offentlig försvarare, eller en

¹³ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder.

¹⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2016/800/EU av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden.

¹⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet.

privat försvarare som uppfyller motsvarande krav, föreslogs få en oinskränkt rätt att träffa och samtala i enrum med sin försvarare. Detsamma föreslogs gälla för annan kontakt i form av till exempel telefonsamtal eller brev mellan den frihetsberövade och hans eller hennes försvarare. Vidare föreslogs att en misstänkt som har en offentlig försvarare eller en privat försvarare som uppfyller de krav som ställs på en offentlig försvarare alltid ska ha rätt att ha sin försvarare närvarande när han eller hon förhörs. EU:s försvarardirektivet genomfördes i svensk rätt bland annat genom lagändringar i 21 kap. 9 § och 23 kap. 10 § rättegångsbalken. Ändringarna trädde i kraft under 2016.

De föreslagna ändringarna antogs, på författningsändringsstadiet, inte leda till några ökade kostnader bland annat mot bakgrund av att flera ändringar avsåg endast förtydliganden eller kodifiering av gällande praxis.

Slutsats: Försvarardirektivet kan ha haft en viss mindre påverkan på kostnadsökningen. Det saknas dock underlag för att närmare bedöma dess storlek.

Författningsändringar med syfte att minska kostnaderna

I betänkandet *Rättvisans pris* (SOU 2014:86) görs en samlad översyn av de utgifter som finansieras genom anslaget 1:12 Rättsliga biträden.

Till följd av utredningen har bland annat följande författningsändringar införts.

Offentliga försvarare

I juli 2018 infördes en bestämmelse i rättegångsbalken som anger att ett byte av offentlig försvarare får beslutas av rätten, om det finns särskilda skäl. Om byte av en offentlig försvarare skett, får ett nytt byte ske endast om det finns synnerliga skäl (se 21 kap. 6 § rättegångsbalken och prop. 2017/18:86, *Mer ändamålsenliga bestämmelser om rättsliga biträden*).

Målsägandebiträden

I juli 2018 infördes bland annat följande ändringar i lagen (1988:609) om målsägandebiträde.

- Vissa förtydliganden om när målsägandebiträde kan förordnas.
- Angivande av att ett målsägandebiträdes förordnande gäller till dess att tiden för att överklaga domen i målet har löpt ut, om inte förordnandet dessförinnan har upphört.
- Angivande av att ett målsägandebiträde inte utan rättsens tillstånd får sätta någon annan i sitt ställe.

Slutsats: Regeländringarna hade till syfte att minska kostnaderna. Det finns inget som motsäger att ändringarna haft denna effekt. När det gäller de numera begränsade möjligheterna till att förordna målsägandebiträde i överrätt kan konstateras att kostnaderna gått ned betydligt på anslaget (ungefär 40 procent) från 2018 till 2020.

Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna

I propositionen *Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna* (prop. 2017/18:279) lämnades förslag som syftade till att effektivisera processen i de allmänna förvaltningsdomstolarna samt stärka rättssäkerheten ytterligare. Förslagen ledde under 2019 till förändringar i bland annat förvaltningsprocesslagen (1971:29), som innebar att den enskildes rätt till muntlig förhandling i förvaltningsrätt förstärktes samt att det infördes kompetenskrav för tolkar och översättare.

På författningsändringsstadiet antogs att bland annat förslaget rörande utvidgad rätt till muntlig förhandling kunde medföra en viss ökning av arbetsbördan för förvaltningsrätterna. Kostnadsökningarna bedömdes dock vara marginella och vägas upp av minskade kostnader för domstolarna till följd av effektivitetsvinster med

anledning av övriga förslag. Sammantaget bedömde regeringen att förslagen inte skulle leda till några ökade kostnader för Sveriges Domstolar eller enskilda (a. prop. s. 50 f.).

Slutsats: Det kan konstateras att både antalet förhandlingsstimmar och antalet genomförda muntliga förhandlingar, där det förekommit ett offentligt biträde, har ökat i förvaltningsrätterna med ca 17 procent respektive ca 10 procent under perioden 2016–2020. Således har även kostnaderna för offentliga biträden ökat under samma period. Vid jämförelse mellan åren 2019 (då författningsändringarna trädde i kraft) och 2020 kan konstateras att antalet mötestimmar har sjunkit något medan antalet genomförda möten ökat marginellt. Det kan därför inte påvisas ett samband mellan ovan nämnda författningsändringar och den aktuella kostnadsökningen.

Straffskärpningar

Under de senaste åren har ett flertal straffskärpningar införts. Nedan ges ett antal exempel.

Bättre straffrättsliga verktyg mot organiserad brottslighet (prop. 2015/16:113)

Regeringen föreslog bland annat följande ändringar i det straffrättsliga regelverket för att den organiserade brottsligheten mer effektivt ska kunna motverkas:

- Försök, förberedelse och stämpling till allvarliga brott ska kriminaliseras i större utsträckning. Det gäller bland annat grovt olaga hot, grov utpressning, övergrepp i rättssak, grovt övergrepp i rättssak samt grovt och synnerligen grovt vapenbrott.
- Bestämmelsen om straff för förberedelse och stämpling ändras så att högre straff än fängelse i två år ska kunna dömas ut i fler fall.
- Brottbeteckningarna grovt brott och ringa brott ska införas för de brott som berörs av förslagen och som inte redan har en sådan beteckning.

I förarbetena anges att förslagen kan väntas leda till vissa mindre kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Dessa kostnadsökningar bedöms kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag (a. prop. s. 80).

Synnerligen grova narkotikabrott (prop. 2015/16:111)

Regeringen föreslog att straffskalorna för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling delas upp och att det införs två nya brott: synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grov narkotikasmuggling. Straffet för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling ska vara fängelse i lägst två och högst sju år. För synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grov narkotikasmuggling döms till fängelse i lägst sex och högst tio år. Regeringen föreslog även att de särskilda brottbeteckningarna ringa narkotikabrott och ringa narkotikasmuggling införs.

I förarbetena anges att förutom för Kriminalvården bedöms förslagen inte medföra några ökade kostnader för rättsväsendet i övrigt (a. prop. s. 36).

Straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott (prop. 2016/17:108)

Propositionen innehåller förslag om höjda minimistraff för brottstyperna grov misshandel, synnerligen grov misshandel, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt rån och grov utpressning. Vidare föreslogs skärpningar av straffskalorna för brott mot lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor.

I förarbetena anges att förslagen kommer att innebära kostnadsökningar för Kriminalvården. För rättsväsendets myndigheter i övrigt innebär förslagen inte några ökade kostnader (a. prop. s. 49).

Skjutvapen och explosiva varor - skärpta straff för de grova brotten (prop. 2017/18:26)

Propositionen innehåller förslag om

- att straffskalorna för grovt vapenbrott och grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor skulle ändras från fängelse i lägst ett och högst fyra år till fängelse i lägst två och högst fem år,
- att minimistraffen för de synnerligen grova brotten skulle höjas från fängelse i tre år till fängelse i fyra år, och
- att straffmaximum för vapenbrott och brott mot tillståndsplikten för explosiva varor av normalgraden skulle ändras från fängelse i två år till fängelse i tre år.

I förarbetena anges att förslagen kommer att innebära kostnadsökningar för Kriminalvården. För rättsväsendets övriga myndigheter innebär inte förslagen några, eller endast marginellt, ökade kostnader, vilka ska finansieras inom ramen för myndigheternas befintliga anslag (a. prop. s. 22).

Straffet för mord (prop. 2018/19:138)

Regeringen föreslog i propositionen att straffet för mord skulle skärpas och att livstidsstraffet ska kunna komma i fråga i betydligt större utsträckning än tidigare.

I förarbetena anges att till följd av det ökade antalet livstidsstraff förväntas antalet ansökningar till domstol om att omvandla straffet till ett tidsbestämt straff att öka på sikt. Regeringen bedömer dock att domstolarnas arbetsbörda till följd av detta endast kommer att öka marginellt och att eventuella kostnadsökningar kan rymmas inom befintliga anslag (a. prop. s. 30 f.)

Slutsatser: I ovan nämnda propositioner har regeringen anfört att förslagen till författningsändringar inte förväntas leda till att statens kostnader för rättsliga biträden ökar. Det framgår istället att flera av de föreslagna straffskärpningarna främst leder till ökade kostnader för Kriminalvården.

I propositionen Straffet för mord (se ovan) nämns dock att det, till följd av det ökade antalet livstidsstraff, kan förväntas att antalet ansökningar till domstol om att omvandla straffet till ett tidsbestämt straff kommer att öka på sikt. Emellertid bedöms att domstolarnas arbetsbörda till följd av detta endast kommer att öka marginellt och att eventuella kostnadsökningar kan rymmas inom befintliga anslag.

Förslagen i övrigt i ovan nämnda propositioner har bedömts leda till inga eller endast marginella kostnadsökningar för rättsväsendet.

Under perioden 2016-2020 har antalet häktningsförhandlingar och antalet mötestimmar ökat. Sannolikt kan detta till viss del förklaras av vissa av de straffskärpningar som genomförts de senaste åren. Exempelvis torde skärpningen av straffskalorna för vapenbrott och grovt vapenbrott ha lett till att fler misstänkta för dessa brott har häktats. Detta förhållande har rimligtvis haft en viss påverkan på kostnadsökningen för rättsliga biträden.

Något klart samband mellan den stora kostnadsökningen för rättsliga biträden och de straffrättsliga författningsändringar som här har redovisats kan dock inte påvisas.

Domstolsverkets föreskrifter

Domstolsverkets föreskrifter har genomgått vissa revideringar under aktuell period. Under 2016 genomfördes dock inga föreskriftsändringar utöver uppdatering av be-
lopp.

Nedan anges de ändringar som skett från och med 2017.

2017 års föreskrifter

Domstolarna ska enligt föreskriften om rättshjälp och underrättelser till Justitiekanslern (DVFS 2020:15) underrätta Justitiekanslern (JK) om beslut om ersättning till rättshjälpsbiträden, offentliga försvarare, målsägandebiträden m.fl. som överstiger ett visst belopp. Detta belopp var tidigare 100 000 kronor. Efter förslag från JK beslutade Domstolsverket att höja beloppsgränsen till 150 000 kronor.

Slutsats: Föreskriftsändringen är i sig inte kostnadsdrivande. Höjningen av beloppsgränsen innebär att JK får del av färre kostnadsanspråk. Detta behöver dock inte i sig betyda att JK överklagar ersättningsfrågan i lägre utsträckning eller att ändringsfrekvensen i överrätt har påverkats. Något samband mellan föreskriftsändringen och de ökade kostnaderna för rättsliga biträden har inte kunnat konstateras.

2018 års föreskrifter

En ny arvodesnivå infördes i tolktaxan mellan nivå I (övrig tolk) och nivå II (auktoriserad tolk) och avser utbildade tolkar som också har registrerats som utbildade tolkar i Kammarkollegiets register. Den nya arvodesnivån II lades på 85 procent av arvodet för dåvarande nivå II (nya nivå III). Införandet av en fjärde arvodesnivå syftade bland annat till mer rättvisa arvodesregler och i förlängningen ökad tolkkompetens i samhället och därigenom i förlängningen ökad rättssäkerhet. Införandet beräknades leda till viss kostnadsökning.

Slutsats: De totala tolkkostnaderna har ökat under åren 2016-2020 med totalt 14 procent, vilket motsvarar drygt 16 miljoner kronor. Det är rimligt att anta att en viss kostnadsökning beror på föreskriftsändringen. En sådan ökning kan dock inte säkerställas.

2019 års föreskrifter

Det beslutades att det tjänsteprisindex som används för uppräkningsnormen ska tillämpas som *enda* parameter vid uppräkningsnormen av samtliga taxor, med undantag för tolktaxan.

2019 års föreskrifter räknades alltså upp genom att enbart använda det tjänsteprisindex som från och med år 2018 används för uppräkningsnormen enligt regeringens beslut.

År 2020 beslutades att tolktaxan också ska räknas upp på detta sätt.

Slutsats: För konsekvenserna av denna förändring, se avsnittet 5.2.

2020 års föreskrifter

Se ovan angående förändrat beräkningssätt för uppräkningsnormen avseende tolktaxan.

På uppdrag av regeringen tog Domstolsverket under våren 2019 fram ett förslag på en ordning för utvidgad beredskap vid tingsrätterna för särskilt brådskande beslut om förordnande av offentlig försvarare. Framtagandet av förslaget var ett led i Sveriges genomförande av rättshjälpsdirektivet.

Förslaget har resulterat i dels att helgberedskapen kompletteras med bestämmelser om utvidgad beredskap för att förordna offentlig försvarare i förordningen (1988:31) om tingsrätternas beredskap för prövning av häktesfrågor med mera, dels införandet av *Domstolsverkets föreskrifter om kvällsberedskap* (DVFS 2020:2) och *Domstolsverkets allmänna råd om kvällsberedskap* (DVFS 2020:3). Genom införandet har tingsrätterna nu, utöver den ordinarie helgberedskapen, en kvällsberedskap varje kväll och natt mellan kl. 17.00 och kl. 24.00 för särskilt brådskande beslut om förordnande av offentlig försvarare.

Som en konsekvens av den så kallade kvällsberedskapen beslutade Domstolsverket att införa en ny taxeföreskrift - *Domstolsverkets föreskrifter om ersättning till offentlig försvarare som biträder vid polisförhör utanför ordinarie kontorstid (DVFS 2020:25)*.

Enligt föreskriften har offentliga försvarare rätt till en förhöjd timersättning i de fall de biträder vid polisförhör under kvällar, nätter och helger. Den förhöjda timersättningen ska utgå om förordnandet sker under tingsrätternas beredskapstider och förhöret hålls i anslutning till förordnandet eller om förordnandet sker under annan tid och det är särskilt brådskande att förhöret hålls före nästkommande vardag. Därutöver ska offentliga försvarare ha rätt till ersättning för tidsspillan och utlägg i samband med sådant arbete. Enligt den nya föreskriften ska garantiersättning enligt *Domstolsverkets föreskrifter (DVFS 2020:26) om advokatberedskap* inte utgå om beredskapsadvokaten har biträtt vid polisförhör under helg.

Domstolsverket beslutade också om en ändring i 6 § *Domstolsverkets föreskrifter om brottmålstaxa för offentlig försvarare i tingsrätt och hovrätt* som innebär att arbete som varit påkallat och utförts vardagar kl. 00.00-07.00 och kl. 18.00-24.00 utgör skäl för att överskrida taxan.

Domstolsverkets sammantagna bedömning var att de kostnadsökningar som förslaget innebar beräknades ge en mycket marginell påverkan på anslaget 1:12 Rättsliga biträden m.m.

Slutsats: Antalet förordnanden har sedan införandet av föreskrifterna varit mycket få och kan inte anses ha bidragit till en kostnadsökning i något betydande avseende.

2021 års föreskrifter

Under 2021 beslutades att definitionen av begreppet *tidsspillan* skulle tas bort i föreskrifterna. Vid revideringen bedömde Domstolsverket att ändringen inte skulle medföra några kostnadsmässiga eller andra konsekvenser. Detta eftersom den inte innebar någon ändring i sak.

Slutsats: Det finns inte skäl att göra en annan bedömning avseende de kostnads-mässiga konsekvenserna än den som gjordes vid föreskriftsändringen.

5.5.5 Mål med ersättning enligt taxa

Taxan gäller i tingsrätt och hovrätt i mål med en tilltalad och en offentlig försvarare respektive ett målsägandebitråde som biträder en målsägande, när huvudförhandling har förekommit. Den sammanlagda förhandlingstiden i berörd instans får dock inte överstiga 3 timmar och 45 minuter.

I hovrätten är taxan endast tillämplig om den offentliga försvararen eller målsägandebiträdet biträtt den tilltalade respektive målsäganden i tingsrätten. För en försvarares del gäller detta även om försvararen i tingsrätten inte var offentlig sådan. Har målet i tingsrätten omfattat två eller flera tilltalade men avser målet i hovrätten bara en av dem gäller taxan som huvudregel i hovrätten. Den omständigheten att det har skett en substitution innebär inte att taxan inte ska tillämpas och inte heller ensamt att taxan får överskridas.

Taxan är, för offentliga försvarares del, differentierad i fyra nivåer, varav en grundnivå, en när andra förhandlingar hållits såsom exempelvis häktningsförhandling och tiden sammanlagt inte överstiger tidsgränsen, en där rätten förordnat om rättspsykiatrisk undersökning och en när såväl andra förhandlingar som rättspsykiatrisk undersökning förekommit. För målsägandebiträdenas del finns endast en nivå på taxan.

Som förhandlingstid räknas tiden från det att målet ropas på till dess att förhandlingen avslutas. I förhandlingstiden räknas varje uppehåll som inte överstiger 15 minuter in samt längre uppehåll, om försvararen under denna tid utfört arbete i målet, till exempel konfererat med sin huvudman. Saknar försvararen eller målsägandebiträdet F-skattsedel sker en reducering av ersättningen.

Taxan omfattar allt arbete som den offentlige försvararen eller målsägandebiträdet utfört i målet. Taxan gäller även om en särskild offentlig försvarare har förordnats med anledning av en helgförhandling. För de taxereglerade målen gäller att arvudet enligt taxan omfattar ersättning för en timmes tidsspilla i aktuell instans och normala omkostnader för uppdragets utförande.

Av övergångsbestämmelser till taxan framgår att äldre taxa tillämpas i fråga om yrkanden som framställts före taxans ikraftträdande samt att äldre taxa ska tillämpas även när huvudförhandling hållits före ikraftträdandet. Kostnader för resa, logi och uppehåll ersätts enligt taxan högst med de belopp som anges i de avtal om reseförmåner vid tjänsteresa som gäller inom verkets område.

Taxan får överskridas om målet krävt avsevärt mer arbete än normalt och skälig ersättning i målet överstiger den gräns för överskridande av taxan som anges i bilagan till föreskrifterna. Taxan får också överskridas om arbete varit påkallat och utförts under söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton. Särskild ersättning för utlägg kan även utgå om onormalt stora kostnader för telefon med mera uppkommit i målet.

Taxan får frångås nedåt om försvararen varit vårdslös, försumlig eller visat oskicklighet vid utförandet av uppdraget, till exempel genom att förbereda målet otillräckligt eller onödigtvis dra ut på förhandlingen. Enbart den omständigheten att ett mål varit av enkel beskaffenhet medför inte att taxebeloppen ska frångås.

Under 2003 genomfördes på uppdrag av regeringen en försöksverksamhet utan taxa för offentliga försvarare och målsägandebiträden i tingsrätt och hovrätt. Försöksverksamheten omfattade de domstolar som ingår i Hovrättens för Västra Sverige domsområde. Avsikten var att timkostnadsnormen skulle vara vägledande vid bestämmande av ersättningen för arbete i dessa fall.

Syftet med försöksverksamheten var att göra en jämförelse mellan den ersättning som offentliga försvarare och målsägandebiträden tillerkänns enligt de allmänna reglerna om ersättning för arbete och den ersättning som skulle ha utgått om taxan hade tillämpats. Försöket avsåg också till att granska hur en ordning utan taxor påverkade domstolarnas arbetsbörda.

Det samlade resultatet skulle ligga till grund för ett ställningstagande till om taxorna fungerade tillfredställande eller om det fanns anledning att göra någon förändring av systemet.

Det i försöket totala antalet rapporterade mål uppgick till 4 285. Antalet rapporterade ersättningar uppgick till 5 090. I fråga om ersättningsnivåernas förhållande till taxa fördelade sig i försöket de offentliga försvararnas yrkanden enligt följande. I 446 fall, motsvarande 12 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig, yrkades ersättning med ett belopp som understeg vad som skulle utgått enligt taxa. I 221 fall, motsvarande 6 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig, sammanföll yrkandet med beloppet enligt taxan. I 3 164 fall, motsvarande 82 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig, yrkades ersättning med ett belopp som översteg vad som normalt hade utgått enligt taxa.

Målsägandebiträdenas yrkanden fördelade sig enligt följande. I 48 fall, motsvarande 12 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig, yrkades ersättning med ett belopp som understeg vad som skulle utgått enligt taxa. I 20 fall, motsvarande 5 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig,

sammanföll yrkandet med beloppet enligt taxa. I 322 fall, motsvarande 83 procent av samtliga fall där taxan normalt skulle ha varit tillämplig, yrkades ersättning med ett belopp som översteg vad som normalt hade utgått enligt taxa.

Då det i taxorna ingår ersättning för tidsspillan om högst en timme gjordes viss korrigering av resultaten från försöket. Enligt Domstolsverket slutrapport kunde resultatet avseende tillerkänd ersättning för arbete i mål där taxa normalt hade varit tillämplig vid jämförelse med annars tillämpligt taxebelopp anges ha uppvisat en tydlig trend under försöksperioden. Den tillerkända ersättningen för arbete hade relativt sett blivit större jämfört med det annars tillämpliga taxebeloppet.

Kostnadsökningen vid en ordning utan taxa kunde under försöksverksamhetens första månader beräknas till mellan 10 och 15 procent för att successivt stiga till cirka 35 procent för offentliga försvarare och 28 procent för målsägandebiträden (icke korrigerad kostnadsökning) under försökets sista månad. Undantaget var sommarmånaderna då kostnadsökningen låg stabil på mellan 20 och 25 procent. Enligt slutrapporten saknades anledning att tro att kostnadsökningen avstannat vid försökets avslutande.

Kostnadsökningen för gruppen offentliga försvarare, vid en ordning utan taxa, har med tillägg för tillerkänd tidsspillan om högst en timme beräknats till 50,7 procent medan motsvarande ökning för målsägandebiträden beräknats till 39,5 procent.

Domstolsverket utförde samtidigt en enkätundersökning om hur en ordning utan taxor påverkade domstolarnas arbetsbörda. Enkäten visade att drygt hälften av juristdomarna ansåg att en ordning utan taxa under försöket ökat rättens arbetsbörda. Av dessa ansåg de flesta att arbetsbördan ökat marginellt medan i stort sett alla resterande respondenter menade att arbetsbördan ökat till viss del. Omkring 40 procent av de tillfrågade ansåg att arbetsbördan inte förändrats.

Bilaga 2 Kompletterande tabeller till avsnitt i dokumentet

5.3 Utgift per förordnande

Tabell 5.3c: Andel förordnanden med stämningsansökan

Roll	År	Andel förordnanden som innehåller stämningsansökan				
		2016	2017	2018	2019	2020
Offentlig försvarare	Totalvärden	100%	100%	100%	100%	100%
	Med stämningsansökan	78%	77%	75%	74%	71%
	Utan stämningsansökan	22%	23%	25%	26%	29%
Målsägandebiträde	Totalvärden	100%	100%	100%	100%	100%
	Med stämningsansökan	62%	58%	56%	52%	48%
	Utan stämningsansökan	38%	42%	44%	48%	52%

5.4 Fler mål har gett fler förordnanden

Tabell 5.4a: Avgjorda mål per domstolsslage och målkategori för brottmål, LVU-, LVM- och psykitrimål. (Notera att ett brottmål kan innehålla flera brottsmisstankar. I de fall flera brottsmisstankar förekommer ska målet kategoriseras utifrån den brottsmisstank som ger högst straffvärde.)

Domstolsslage	År	Antal avgjorda mål					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Antal	Procent
Tingsrätt	Totalvärden	83 861	90 488	97 479	104 307	119 944	36083	43%
	Övriga brottmål	37 493	41 755	45 054	48 695	56 062	18569	50%
	Brott mot person	24 388	26 407	28 565	30 784	34 423	10035	41%
	Förmögenhetsbrott (kap 8-10, 12 BRB)	13 833	14 534	14 540	15 014	17 371	3538	26%
	Bötesmål	4 538	4 296	5 101	5 388	6 650	2112	47%
	Beredskapsmål (annan domstol)	1 349	1 474	1 684	1 744	2 203	854	63%
	Ekonomisk brottslighet	1 494	1 450	1 907	1 870	2 086	592	40%
	Undanröjande	714	514	579	757	1 087	373	52%
	Omvandling av fängelse på livstid	41	39	41	39	44	3	7%
	Brottmål i patent- och marknadsdomstolarna	11	19	8	16	18	7	64%
Hovrätt	Totalvärden	8 790	8 529	8 826	9 652	9 960	1 170	13%
Högsta domstolen	Totalvärden	1 794	1 774	1 799	2 001	2 156	362	20%
Förvaltningsrätt	Totalvärden	19 742	19 500	20 204	21 058	21 216	1 474	7%
	LVM	13 937	13 428	14 114	14 567	14 595	658	5%
	LVU	4 410	4 682	4 792	5 211	5 369	959	22%
	Psyk. Mål	1 395	1 390	1 298	1 280	1 252	-143	-10%
Kammarrätt	Totalvärden	3 670	3 821	4 256	4 654	5 049	1 379	38%
Högsta förvaltningsdomstolen	Totalvärden	860	1 021	1 340	1 290	1 536	676	79%

Tabell 5.4b: Antal förordnanden i avgjorda mål per biträdesroll och domstolsslage

Roll	År	Förordnanden i avgjorda mål					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Antal	Procent
Målsägandebiträde	Totalvärden	19 624	20 371	22 260	24 559	27 245	7 621	39%
	Tingsrätt	16 977	17 636	19 525	22 246	25 305	8 328	49%
	Hovrätt	2 601	2 685	2 691	2 265	1 905	-696	-27%
Offentlig försvarare	Totalvärden	6 752	6 901	7 161	7 571	8 087	1 334	20%
	Tingsrätt	5 463	5 638	5 790	6 082	6 495	1 049	19%
	Hovrätt	1 180	1 107	1 167	1 256	1 341	221	20%
Offentligt biträde	Totalvärden	2 752	2 899	3 137	3 342	3 538	786	28%
	Tingsrätt	543	524	642	765	947	404	74%
	Hovrätt	128	161	193	219	228	100	78%
Förvaltningsrätt	Totalvärden	13	15	13	16	24	11	85%
	Högsta domstolen	13	15	13	16	24	11	85%
	Förvaltningsrätt	2 135	2 215	2 328	2 459	2 544	418	20%
	Kammarrätt	4 863	5 280	6 102	6 678	7 259	2 396	49%
	Högsta förvaltningsdomstolen	676	825	1 159	1 156	1 436	760	112%

5.5.1 Mål med/utan häktad

Tabell 5.5.1b: Förordnanden med/utan häktad (brottmål i tingsrätt och hovrätt, med offentlig förvarare och/eller målsägandebiträde)

Domstolslag	Antal förordnanden i mål med/utan häktad					Utveckling 2016-2020		
	År	2016	2017	2018	2019	2020	Antal	Procent
Hovrätt	Häktad							
	Utan häktad	7 734	7 575	7 749	7 817	7 381	-353	-5%
Tingsrätt	Med häktad	3 332	3 326	3 476	3 670	4 016	684	21%
	Utan häktad	56 954	59 292	62 404	66 611	73 185	16 231	28%
	Med häktad	14 402	14 301	14 935	16 333	16 963	2 561	18%

5.5.2 Förordnandemål

Tabell 5.5.2a: Utgift per förordnande i de olika utgiftskategorierna (brottmål, tingsrätt)

Roll	Målkategori	Utgift per förordnande (kr)					Utveckling 2016-2020	
		2016	2017	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Offentlig försvarare	Totalvärdet	22 618	21 566	21 696	23 203	24 883	2 265	10%
	Förordnandemål	8 223	8 115	8 448	8 844	8 921	698	8%
	Taxa kan tillämpas	9 375	9 574	10 273	10 731	11 184	1 809	19%
	Övriga ersättningar	51 270	49 512	50 534	54 694	61 477	10 207	20%
	Totalvärdet	16 655	15 615	16 554	16 928	17 166	512	3%
Målsägandebiträde	Förordnandemål	7 730	7 787	8 185	8 577	8 636	906	12%
	Taxa kan tillämpas	10 090	10 590	10 837	11 755	12 763	2 673	26%
	Övriga ersättningar	27 225	26 423	29 206	30 614	32 654	5 428	20%
	Totalvärdet	16 655	15 615	16 554	16 928	17 166	512	3%

5.5.3 Mål inom snabbare lagföreläggning

Tabell 5.5.3a: Utgift per förordnande till offentliga försvarare/målsägandebiträden i mål inom snabbare lagföreläggning (brottmål, tingsrätt)

År	Utgift per förordnande (kr)			Utveckling 2016-2020	
	2018	2019	2020	Belopp	Procent
Ej snabbspår	20 411	21 561	22 837	2 426	12%
Snabbspår	5 096	4 109	4 162	-934	-18%

5.5.4 Stora mål

Tabell 5.5.4a: Antal stora mål baserat på belopp över 5 miljoner kronor (brottmål, tingsrätt)

År	Antal mål	Belopp (mnkr)
2016	17	240
2017	12	126
2018	9	83
2019	9	74
2020	15	197

Tabell 5.5.4b: Antal stora mål baserat på huvudförhandlingstid över 100 timmar (brottmål, tingsrätt)

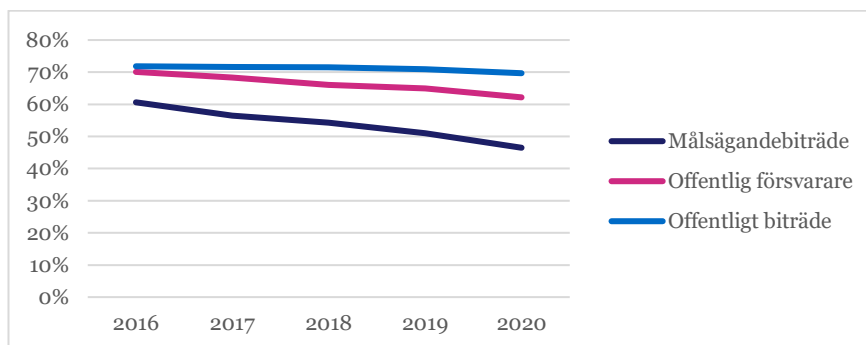
År	Antal Mål +100 tim	Antal huvudförhandlingstimmar i mål +100 tim
2016	24	3811
2017	13	1871
2018	21	3326
2019	16	2316
2020	18	3224

Tabell 5.5.4c: Antal stora mål baserat på huvudförhandlingstid över 50 timmar (brottmål, tingsrätt)

År	Antal mål +50 tim	Utgift (Tkr)	Antal ersättningar	Genomsnittlig HF-tid (tim)
2016	121	314 401	2023	136
2017	94	201 166	1279	107
2018	103	166 094	1594	115
2019	121	189 492	1745	121
2020	106	304 195	1668	129

5.5.6 Mål med förhandlingstid

Tabell 5.5.6a: Andelen mål med förordnad offentlig försvarare, målsägandebitråde, eller offentligt biträde samt med huvudförhandling/muntlig förhandling

Tabell 5.5.6b: Huvudförhandlingstid för brottmål med förekomst av offentlig försvarare, i hovrätt respektive tingsrätt

Domstolsslag	År	Antal huvudförhandlingstimmar	Genomsnittlig huvudförhandlingstid i timmar	Antal avgjorda mål med huvudförhandling
Hovrätt	2016	3 076	6,3	489
	2017	3 138	6,8	459
	2018	2 320	5,6	414
	2019	3 265	6,7	489
	2020	4 299	9,1	475
Tingsrätt	2016	80 601	2,9	28 228
	2017	77 109	2,7	28 358
	2018	78 788	2,7	29 049
	2019	82 844	2,9	28 924
	2020	86 757	3	29 118

Tabell 5.5.6c: Förhandlingstid per förordnande av offentlig försvarare, brottmål i tingsrätt

Förhandlingstid per offentlig försvarare			
År	HF-timmar	antal förordnanden	tid per förordnande
2016	80 601	54 423	1,48
2017	77 109	55 998	1,38
2018	78 788	57 850	1,36
2019	82 844	60 746	1,36
2020	86 757	64 891	1,34

Tabell 5.5.6d: Huvudförhandlingstid för brottmål med förekomst av målsägandebitråde, i hovrätt respektive tingsrätt

Domstolsslag	År	Antal huvudförhandlingstimmar	Genomsnittlig huvudförhandlingstid i timmar	Antal avgjorda mål med huvudförhandling
Hovrätt	2016	2 397	8,5	283
	2017	2 176	7,8	278
	2018	2 358	8,9	266
	2019	2 662	9,6	278
	2020	3 437	11,4	301
Tingsrätt	2016	38 164	5,4	7 133
	2017	36 085	5,2	6 881
	2018	38 861	5,4	7 241
	2019	42 319	5,5	7 656
	2020	45 832	5,8	7 877

Tabell 5.5.6e: Förhandlingstid per förordnande av målsägandebitråde, brottmål i tingsrätt

Förhandlingstid per målsägandebitråde			
År	HF-timmar	antal förordnanden	tid per förordnande
2016	38 164	16 933	2,25
2017	36 085	17 595	2,05
2018	38 861	19 489	1,99
2019	42 319	22 198	1,91
2020	45 832	25 257	1,81

Tabell 5.5.6f: Muntlig förhandlingstid för mål med förekomst av offentligt biträde, i förvaltningsrätt respektive kammarrätt (samtliga målkategorier exkl migration)

Domstolsslag	År	Antal förhandlingstimmar	Genomsnittlig förhandlingstid i timmar	Antal avgjorda mål med förhandling
Förvaltningsrätt	2016	8 470	0,6	14 155
	2017	8 814	0,6	14 023
	2018	9 242	0,6	14 673
	2019	9 957	0,6	15 310
	2020	9 892	0,6	15 639
Kammarrätt	2016	368	1,1	248
	2017	424	1,3	254
	2018	524	1,2	343
	2019	505	1,2	330
	2020	452	1	327

Tabell 5.5.6g: Förhandlingstid per förordnande av offentligt biträde, samtliga mål (exkl migration) i förvaltningsrätt

Förhandlingstid per offentligt biträde			
År	MF-timmar	antal förordnanden	tid per förordnande
2016	8 470	21 359	0,40
2017	8 814	22 148	0,40
2018	9 242	23 204	0,40
2019	9 957	24 582	0,41
2020	9 892	25 526	0,39